

Koštiálov Slovenski etimološki besednjak

Metka Furlan

Cobiss: 1.01

V zapuščino Ivana Koštiála (1877–1949), ki se hrani v rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, spada tudi na 760 lističih različne kakovosti in formata ohranjeno gradivo, naslovljeno Slovenski etimološki besednjak, iz katerega je iz tam navedene strokovne literature in hrbtnih strani nekaterih lističev mogoče sklepati, da je Ivan Koštiál verjetno že pred drugo svetovno vojno, gotovo pa še po letu 1943 pripravljaval gradivo za etimološki slovar slovenskega jezika. Iz njega je razvidno, da je bila zasnova njegovega etimološkega slovarja precej širša in bolj sodobna od tiste, ki jo je Fran Ramovš predstavil v prvi knjigi letopisa tedanje Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, ki je izšla leta 1943. Če bi Koštiálov Slovenski etimološki besednjak lahko bil dokončan, bi – sodeč po torzu v zapuščini – vseboval vse temeljne elemente sodobnega etimološkega preučevanja nacionalnih leksikonov.

Ključne besede: slovenščina, etimologija, etimološki slovar, slovaropisje

Koštiál's *Slovenski etimološki besednjak* (Slovenian Etymological Dictionary)

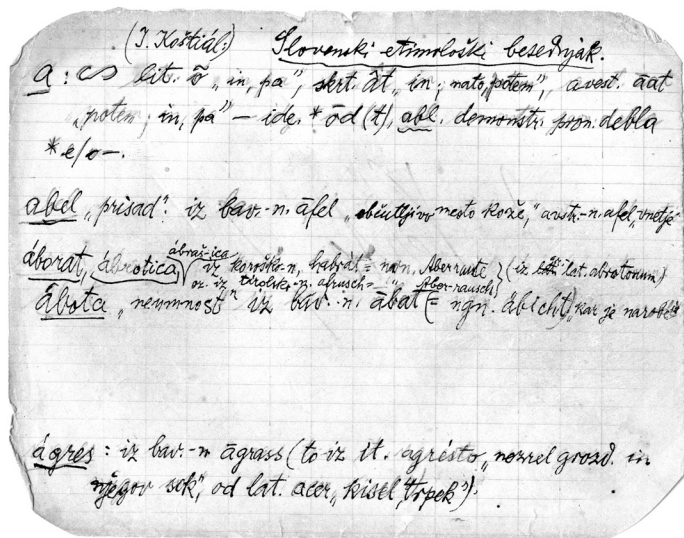
The papers of Ivan Koštiál (1877–1949), kept by the manuscript department of the National and University Library in Ljubljana, also includes the material titled *Slovenski etimološki besednjak* (Slovenian Etymological Dictionary), which has been preserved on 760 sheets of various quality and format. Based on the professional literature provided and the backs of individual sheets, it can be concluded that Ivan Koštiál must have already been preparing material for an Slovenian etymological dictionary before the Second World War, and most definitely even after 1943. The manuscript also shows that his etymological dictionary design was considerably broader and more modern than that of Fran Ramovš, which was presented in the first yearbook volume of the Ljubljana Academy of Sciences and Arts, published in 1943. If Koštiál's *Slovenski etimološki besednjak* had been finished, judging from the unfinished work that has been preserved it would have contained all of the basic components of modern etymological research on national lexicons.

Keywords: Slovenian, etymology, etymological dictionary, lexicography

1 Koštiálov Slovenski etimološki besednjak

Med zapuščino Ivana Koštiála (1877–1949), ki se hrani v rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani pod inventarno številko 21/85, spada

tudi na 760 lističih različne kakovosti in formata ohranjeno jezikovno gradivo, ki ga je Ivan Koštiál naslovlil s Slovenski etimološki besednjak (= SEB).

Prvi listič kartoteke Slovenskega etimološkega besednjaka

Lističi, ki so pretežno približnega formata A5 in za katere je varčni Koštiál največkrat uporabil hrbtno stran že uporabljenega papirja (šolskih) zvezkov ali šolskih formularjev, so razvrščeni po abecednem redu geselskih besed. Teh je na enem lističu praviloma več (tudi do deset), količina za etimologijo konkretne besede potrebnih podatkov pa pri geselskih besedah zelo niha in je praviloma nepopolna, zato je kartoteko treba ovrednotiti kot resno, več let nastajajoče pripravljalno delo za znanstveno zasnovan etimološki slovar slovenskega jezika, ki ga Ivan Koštiál žal nikoli ni dokončal. Sodeč po nekaterih zapisih s hrbtni strani lističev,¹ je rokopis začel nastajati po prvi svetovni vojni,² nastajal pa je še po letu 1943, ko je Fran Ramovš v prvi knjigi akademijinega Letopisa izdal članek z dvajsetimi poskusnimi gesli³

¹ Na hrbtni strani lističa, ki se začne z geselsko besedo *dreti*, je učenčeva šolska poprava, datirana s 3. II. 1920, na hrbtni strani lista, na katerega je Koštiál skiciral gradivo za predpono *ma-*, pa se v zapisniku o nekem neljubem šolskem pripetljaju navaja datum 22. jun. 1923.

² Rožana Koštiál poroča, da se je leta 1919 Ivan Koštiál v Novo mesto zatekel kot begunec iz Gorice, saj mu je vojna uničila ne le bogato knjižnico, ampak tudi celotno znanstveno raziskovalno delo (Koštiál 2010: 91). Slovenski etimološki besednjak je torej verjetno nastajal le v Novem mestu in po letu 1919.

³ Za poskusna gesla je Ramovš izbral lekseme *bógovec*, *čebúla*, *čediti*, *dvanajstlja*, *jétika*, *mávroh*, *môrati*, *nemškúta*, *nobêden*, *ponúdigá*, *presúčnica*, *skedènj*, *srajca*, *stárši*, *tábor*, *testenina*, *zál*, *zólj*, *žélič*, *želo*.

načrtovanega etimološkega slovarja slovenskega jezika, saj so v rokopisu precej natančno ekscerpirana skoraj vsa poskusna gesla.⁴

Ker ni podatkov, da bi bil Ivan Koštiál sploh pritegnjen v kakršna koli pripravljala dela⁵ za izdelavo znanstvenega etimološkega slovarja slovenskega jezika, ki ga je Akademija že ob svoji ustanovitvi leta 1938 uvrstila med prednostne in temeljne naloge, se zdi, da so od druge polovice tridesetih let prejšnjega stoletja pa vse do Koštiálove smrti leta 1949 na slovenski etimološki znanstveni sceni potekala vzporedna pripravljala dela za en in isti cilj, tj. *znanstveno izdajo etimološkega slovarja slovenskega jezika*, in da Ivan Koštiál kljub očitnim strokovnim ambicijam pri akademijinem etimološkem slovarju ni sodeloval niti pri njegovi zasnovi niti kasneje.

Na vprašanje, zakaj Koštiál, ki mu je bila etimologija slovenskega jezika eno od pomembnih raziskovalnih področij in je etimološke prispevke tudi redno objavljajal ter o posameznih etimoloških problemih s Franom Ramovšem tudi pisno komuniciral,⁶ ni bil pritegnjen v akademijin projekt, je težko argumentirano odgovoriti, ker podatkov v zvezi s tem vprašanjem preprosto ni. Morda jih ni tudi zato, ker je požar, ki je januarja leta 1944 zajel Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani, kjer so fizično potekala dela za akademijin etimološki slovar, uničil precejšen delež narejenega na tem projektu in morda tudi poslovno dokumentacijo.⁷

⁴ Pri ekscerpiranju teh gesel je Koštiál uporabljal stenografske znake. Tovrstni zapisi se pojavljajo tudi pri drugih geslih, npr. v geslu *cesar*, v dodatku h geslu *hren, jesih, keha, mlin, pisker, reva, seja, teden* itd., ter v ekscerptih, vloženi v SEB, npr. pri ekscerptu gradiva za geslo *čebela* iz Ramovševega Konzonantizma. Kot srednješolski profesor je Koštiál poučeval tudi neobvezni predmet stenografijo (Koštiál 2010: 93).

⁵ V Komisijo za Etimološki slovar slovenskega jezika so bili izvoljeni člani Rajko Nahtigal, Fran Ramovš, Anton Breznik in Ivan Grafenauer, med njimi je bil za predsednika izvoljen Rajko Nahtigal, za tajnika pa Fran Ramovš (Ramovš 1943: 359). Iz notice v zapisniku seje Prezidija Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani z dne 19. januarja 1946 (hrani Biblioteka SAZU v Ljubljani): »V Komisiji za Slovenski etimološki slovar so v obravnavi besede tujega izvora in to gotskega (Ramovš), bavarskega (Kelemina) in furlanskega (Šmalc)«, pa izvemo, da je bil za obravnavo furlanizmov v slovenščini izbran kar prevajalec, esejist in literarni kritik Matej Šmalc (1888–1960), sicer po osnovni izobrazbi romanist, a v primerjavi s Koštiálom nedvomno slabše usposobljeni kandidat.

⁶ Med Ramovševo korespondenco obstajajo tudi štiri dopisnice, ki jih je Koštiál pisal Ramovšu še kot študentu v Gradcu (tri iz leta 1914) in kasneje kot univerzitetnemu profesorju v Ljubljani (ena iz leta 1930). Iz njih je razvidno, da korespondenca ni bila le enosmerna. Za opozorilo in kopije dopisnic se najlepše zahvaljujem bibliotekarju SAZU, gospodu Dragu Samcu.

⁷ V zapisniku seje Predsedništva Slovenske akademije znanosti in umetnosti v akademskem letu 1943–1944 z dne 23. marca 1944 (hrani Biblioteka SAZU v Ljubljani) lahko preberemo: »Pripravljalo delo za Slovenski etimološki slovar napreduje počasi; to delo je namreč utrpelo ob požaru čitalnice v univ. biblioteki precejšnje škodo; zgorelo je 800 listkov z ekscerpti, citati, navodili itd., t. j. ogradje za zgodovino 800 slovenskih besed. To izgubo bo treba najprej s ponovnim delom nadomestiti.« V poročilu generalnega sekretarja za glavno skupščino dne 11. avgusta 1944 pa: »Za slovenski etimološki slovar je

O vzroku oziroma vzrokih, ki so privedli do tega, da sta etimolog Ivan Koštiál in njegova rokopisna etimološka zapuščina SEB ostala na robu etimološkega zanimanja in da se o etimološki rokopisni zapuščini tudi po njegovi smrti ni skoraj nič pisalo, zato lahko le ugibamo.

Fran Ramovš je Koštiálovo publicistično delo verjetno kar dobro poznal, saj je v poskusnem geslu *ponúdigá* Koštiálov prispevek iz leta 1937 v 14. letniku revije Zeitschrift für slavische Philologie tudi citiral,⁸ zato je nenavadno, da ne bi bil seznanjen z dejstvom, da je Koštiál že več let prej, preden je bila javno v stroki sploh izražena nujnost izdelave etimološkega slovarja slovenskega jezika, sistematično pripravljaval gradivo zanj.⁹ Iz zgodovine slovenskega slovaropisja poznamo primere, da so avtorji svoje gradivske zbirke odstopali v rabo za izdelavo večjih slovarjev. Tako je npr. Franc Miklošič predal svoje slovarsko gradivo za Pleteršnikov slovar. Enako je storil Oroslav Caf. Zakaj tega ni storil Ivan Koštiál? Je to sploh želel storiti? Je to želel storiti, pa za njegovo gesto ni bilo posluha pri ljubljanski akademski eliti? Če upoštevamo besede Franceta Bezlaja (1910–1993), da »Ramovš ni nikoli ljubosumno odklanjal sodelavcev, ker se je dobro zavedal, kako nujno so potrebni« (Bezljaj 2003: 1139), se zdi zadnja možnost malo verjetna. Ali odgovor na zastavljeno vprašanje morda tiči v besedah Franceta Bezlaja, ki je leta 1950 zapisal: »Mlajših ni bilo ali pa je Ramovšev nastop tako ohromil njihove načrte, da so se raje umaknili. Anton Breznik se je lotil predvsem praktičnega vzgojnega programa, problemov našega knjižnega jezika in besednega zaklada. Tako širokemu konceptu, kakor je bil Ramovšev, ni bil kos. Sodelovala sta z Ramovšem samo pri Pravopisu 1935. Ako poleg njega omenim še Koštiála, ki je včasih objavljaval drobne etimološke doneske, je z njim izčrpano število domačih slovenistov po prvi svetovni vojni.« (Bezljaj 2003: 1139) Iz tega Bezlajevga zapisa bi bilo mogoče sklepati, da je v svojem času Ivan Koštiál med sodobniki jezikoslovci sicer bil deležen strokovne pozornosti in upoštevanja, a mu je strokovni nastop trinajst let mlajšega izjemno prodornega in obetavnega Frana Ramovša (1890–1952) morda preprečeval, da bi si ob akademijinem načrtu etimološkega slovarja upal izpostaviti in uveljaviti tudi svojo zamisel etimološkega slovarja slovenskega jezika, ki se je od Ramovševe, predstavljene leta 1943, vendarle razlikovala in je glede temeljnih potez – tako ocenjujem – bližja tisti, za katero se je v šestdesetih letih odločil France Bezljaj in je bila v letih 1976–2007 uresničena v ESSJ 1–5.

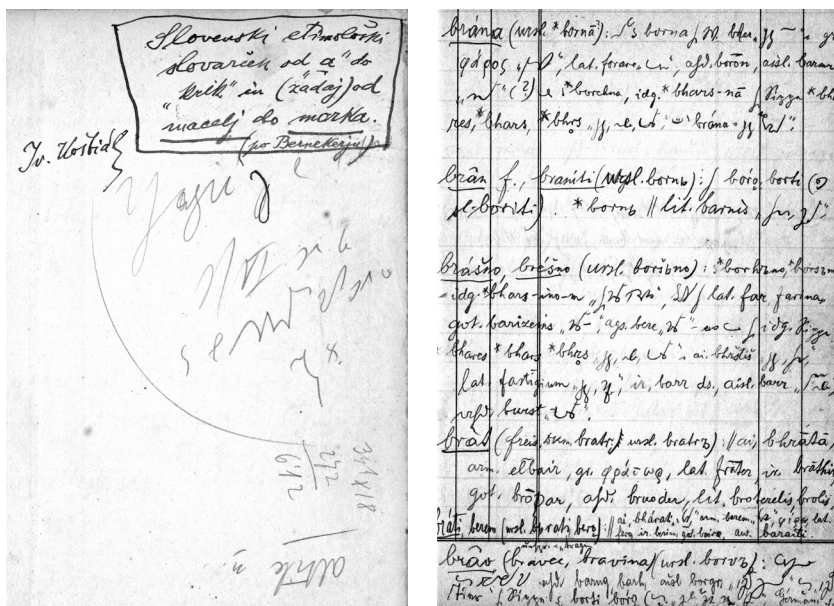
Edini zapis, ki poroča o obstoju Koštiálovega SEB, je kratka notica Franceta Bezlaja, ki je na začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja v članku z naslovom

bilo doslej ekscerpiranih 84 knjig, predvsem revije Slavia, RESI, PBB, ZfslPh, AfslPh, Mém. Soc. Ling., skupaj nad 2000 listkov; od tega jih je čez 800 zgorelo pri požaru v univ. biblioteki.«

⁸ Gre za članek z naslovom Einige slovenische Komposita.

⁹ Tudi v Slovenskem biografskem leksikonu se v geslu Koštiál Ivan, ki ga je napisal Janko Šlebinger pred letom 1932 (Šlebinger 1925–1932), ta Koštiálova znanstvena ambicija ne omenja, njegovo jezikoslovno delo pa je opisno predstavljeno takole: »V jezikoslovju se je bavil zlasti s preiskovanjem besednega zaklada, z imenoslovjem, etimologijo in pomenoslovjem« (Šlebinger 1925–1932: 536).

Etimološko raziskovanje slovenske leksike, objavljenem v reviji *Jezik in slovstvo*, zapisal, da je Koštiál »zapustil celo rokopis »sloveniziranega« Bernekerja, ki ga hrani novomeška biblioteka« (Bezljaj 2003: 246). Toda pri ponovnem pregledu Koštiálove zapuščine, ki se v rokopisnem oddelku NUK hrani pod inv. št. 21/85, se je odkrilo, da zapuščina med drugim vsebuje dve večji enoti s slovensko etimološko tematiko. Ob listkovni datoteki SEB se tam najde tudi zvezek formata A5 z naslovom »Slovenski etimološki slovarček od »a« do »krik« in (zadaj) od *macelj* do *morka* (po Bernekerju)« (= SES), v katerega je Koštiál na nekaj več kot 100 straneh selektivno ekscerpiral slovensko besedje iz samo do *mor-* izgotovljenega Bernekerjevega slovarja *Slavisches etymologisches Wörterbuch* (1908–1913). Iz obsežnosti in izčrpnosti obeh rokopisov in Koštiálove oznake SES »po Bernekerju« bi bilo sicer mogoče sklepati, da se Bezljajeva oznaka »slovenizirani Berneker« nanaša na enoto SES in ne na SEB in da tudi Bezljaj za obstoj Koštiálovega SEB, ki se je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja še hranil v Novem mestu,¹⁰ ni vedel. Pa ni tako. Starejši sodelavec

Prva notranja stran Slovenskega etimološkega slovarčka in stran s prvim geslom *brana*

¹⁰ Po podatkih, ki sem jih pridobila v rokopisnem oddelku NUK, je Koštiálovo zapuščino pod inv. št. 21/85, katere sestavni del sta SEB in SES, v NUK leta 1979 predala Koštiálova hči Nelly Koštiál. Zanimivo pa je, da je bila kot bibliotekarka zaposlena v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto, kot sem septembra 2011 v telefonskem pogovoru izvedela od bibliotekarke gospe Darje Peperko Golob, vodje domoznanskega oddelka Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto.

dr. France Novak, ki je bil na Inštitutu za slovenski jezik dejaven že v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, se namreč spominja, da je na Bezlajevo pobudo uredil izposojbo SEB iz novomeške knjižnice, a da Bezlaj izposojenemu gradivu ni posvetil posebne pozornosti in je bilo v Novo mesto kaj kmalu vrnjeno.¹¹ Podatek ne razkriva le tega, da je Bezlaj za obstoj SEB vedel in da ga je tudi videl, ampak da je tudi na hitro ocenil, da ta ne vsebuje podatkov, ki bi mu koristili pri načrtovanju in izdelavi ESSJ.

Kakor koli že, fotokopija SEB (ne pa tedaj še »neznanega« SES) je bila za Etimološko-onomastično sekcijo (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša v Ljubljani), v okviru katere je nastal ESSJ 1–5, pridobljena šele v devetdesetih letih prejšnjega stoletja (pred letom 1995) in za potrebe Etimološkega slovarja slovenskega jezika žal nikoli ni bila sistematično analizirana.

Pri iskanju odgovora na vprašanje, zakaj Koštiál ni bil povabljen k sodelovanju pri akademijnem projektu izdelave znanstvenega etimološkega slovarja slovenskega jezika, bi bilo treba upoštevati tudi možnost, da je Fran Ramovš vedel za Koštiálovo ambicijo izdelati etimološki slovar slovenskega jezika, a se s Koštiálovim konceptom etimološkega slovarja ni strinjal in ga celo zavračal, ker ni bil v skladu z njegovim prepričanjem, da naj bo slovenski etimološki slovar »namenjen slovenskemu razvoju in pojmovanju«, naj bo pretežno zgodovinski in »naj ugotavlja to, kar so besede na tleh slovenskega razvoja doživljale, kako so se oblikovno in pomensko razvijale, odkod so prihajale, zakaj so postale last našega jezika, kdaj so se udomačile, kje so se širile, skratka kako so besede v slovenski sredini živele« (Ramovš 1943: 354). Ob tem je zanimivo, da je bil France Bezlaj, ko se je v šestdesetih letih odločal o možnostih uresničitve Ramovševega koncepta za etimološki slovar slovenskega jezika in je moral pretehtati Ramovševo misel, da naj bi slovar »čim bolj izčrpno podajal vso slovenistično razvojno dokumentacijo izraznega fonda« (Bezlaj 1963: 4), primoran to sestavino etimološkega slovarja prikrojiti tedanjim okoliščinam historične in narečne raziskanosti naše leksike, ko je zapisal, da »te misli ni mogoče v celoti uresničiti« (Bezlaj 1963: 4). Čeprav je od te Ramovševe zahteve minilo že skoraj sedem desetletij, se razmere historične in narečne raziskanosti naše leksike do danes bistveno niso spremenile, saj še vedno nimamo niti historičnega niti narečnega slovarja.

Čas je, da se za Koštiálov SEB izve vsaj v malo širšem krogu in da se ga poskusi oceniti čim bolj objektivno.

2 Koncept Koštiálovega rokopisnega etimološkega slovarja slovenskega jezika

Ker Ivan Koštiál svojega koncepta etimološkega slovarja slovenskega jezika, na podlagi katerega je nastajal SEB, nikjer ni predstavil, je temeljne poteze njegovega koncepta mogoče prepoznavati le na podlagi nedokončane rokopisne zapuščine, ki jo je pripravljaval in dopolnjeval več let. Pri tem je seveda vedno treba upoštevati,

¹¹ Za ta podatek se kolegu dr. Francetu Novaku najlepše zahvaljujem.

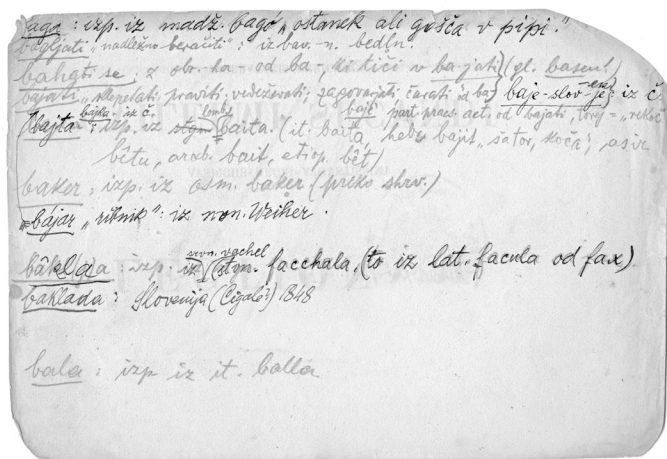
da se ocenjuje torzo, da to ni avtorjevo končno delo in da bi do končnega izdelka nedvomno še kaj dodal, odzvel, popravil, izboljšal, preoblikoval, sistematiziral ipd. **Prav zato posameznih enot = geselskih člankov (v izdelavi) ne bi smeli ocenjevati po tem, česar nimajo, ampak po tem, kar imajo. Šele seštevek obstoječih elementov pa je lahko kazalec Koštiálovega pogleda na etimološko predstavljanje slovenskega besedja.**

Koštiálov koncept sem prepoznavala in ocenjevala na podlagi naslednjih temeljnih sestavin, in sicer:

- (a) izbora gradiva,
- (b) onaglašenosti besedja in prikazovanja razvoja naglasnega stanja,
- (c) pomena in slovničnega označevanja geselskega besedja,
- (č) geselske besede in njene besedne družine,
- (d) narečnega gradiva,
- (e) historične dokumentiranosti besedja,
- (f) globine jezikoslovne obravnave,
- (g) besedotvorne analize in etimologije ter
- (h) navedene strokovne literature.

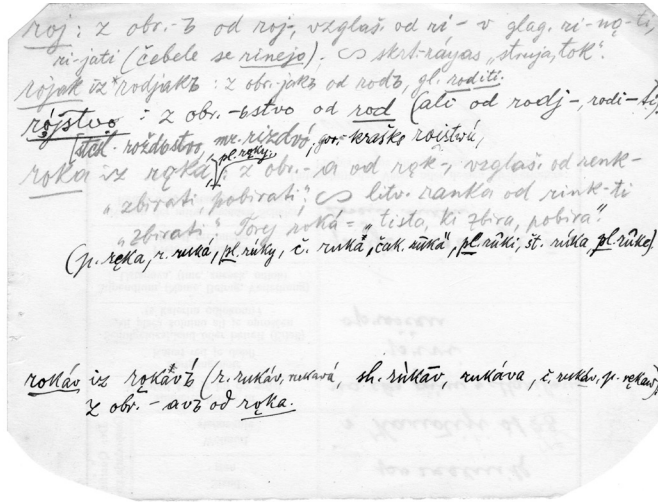
Korpus zapuščine je razmeroma obsežen, saj zelo približni izračun na podlagi številca lističev in geselskih besed na njih kaže, da vsebuje najmanj 3500 geselskih člankov.¹² Taka količina pa – se zdi – vendarle zadošča za bolj objektivno ocenjevanje vsaj bistvenih elementov koncepta.

Naslednje tri slike ilustrirajo Koštiálov SEB.

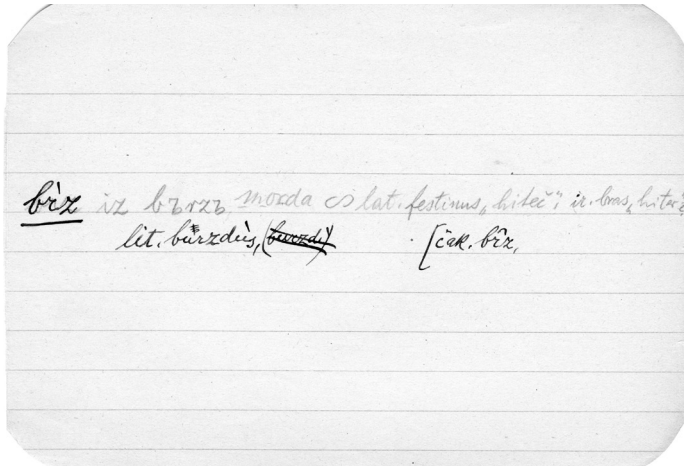

Listič iz SEB s prvim geslom *baga*

¹² Približna številčna ocena je podana na podlagi predpostavke, da vsak listič v povprečju vsebuje po pet geselskih besed.

Listič iz SEB s prvim geslom roj

Listič iz SEB z ednim geslom brz

2.1 Izbor gradiva

Bistveno sestavino koncepta slovarja predstavlja izbor besedja, ki bo etimološko razloženo. Tu obstaja možnost izbora le standardne = knjižne leksike oziroma možnost izbora iz celotne, tudi narečne in le historično izpričane leksike konkretnega jezika. Avtor se lahko odloči tudi za izbor iz apelativne leksike ali za izbor iz apelativnega in imenskega fonda.

Kot kaže, se je Koštiál odločil za izbor iz apelativne leksike celotnega slovenskega fonda, saj gradivo kaže na izbor geselskih besed tako iz standardne kot narečne leksike, med katero pa lastnih imen kot geselskih besed ni. Ob jedrnem in osrednjem delu naše leksike domačega slovanskega izvora je pozornost posvečal tujemu gradivu adstratnega izvora, mlajšim izposojenkam iz slovanskih jezikov in neologizmom. Iz dveh primerov, kjer kot geselska beseda nastopata izglasni *-r*, ki se pojavlja v ozirnih zaimkih in nekaterih prislovih, in predpona *so-*, pa je mogoče sklepati, da bi v naboru geselskih besed nastopali tudi najbolj pogosti slovnični morfemi.

Naj za ilustracijo navedem geselske besede treh črk, ki se pojavljajo v besednjaku. Izbrani sta bili prvi črki abecede in zadnja.

A: a, abél, áborat (ábrotica, ábraš-ica), ábota, ágres, ahar (arar, hagar), ájd, ájda, ájer, áko, ali, álmožna, ámica (anca), ampak, anati, angelj, ánti, ántvela, ápno, armada, aržet, asla, aškrc, a(v)šteržilj, avtman, ažer.

B: baba, badava, бага, bagljati, bahati se, bajati, bájar, bajta, bákla, baklada, bala, balta, báltara, balvan, bandero, banja, bankovec, bar, barhan(t), baril (barigla), -bart, barn-bлаго, ban, barantati, bara (barje), bar(em), baršun, barva, básati, basøn, baš, bat, batina, bati se, baviti [se], bebec, beč, beda, bedak, bødønĵ, bečvã, bedeti, bedro, bēg, begati, (po-)begniti, bēgūn[æc], beka (bekva, baka), bekati (bekətati, bečati), bēl, belež-en, -iti, bendíba/bandíba (-íma), berdíja, bergla, bersa, bēs, besēda, bešter, beteg, bezeg, bezjak, bežati, bi, bič, bičje, bik, bilca, bilka, bilje, binkošti, -brati, birič, birmati, bisaga, biser, bister, I bíti, II bíti, bívol, blág, blagajna, blaginja, blago, blago-glas-en (-je), blana, bláto, blazen, blazina, blazniti, blaža, blážji, bled, blek(et)ati, blen, blesti, bleščati, blincev,¹³ blisk, blitva, blizu, bližnji, bljeváti, bljušč, bloditi, bòb, boben, bober, bodalo, boder, bōg, bogat, bōgati, boginja, bōgovcev,¹⁴ bohoten, boklja, boh, boj, bojazøn, bok, bokal, bol (boleti), bolest, bolec, bóha, bolj(e), boljši, bombaž, borba, bor, boren, bore, boraža, boriti se, borovec, bōš, bosti, bot, botati se, božanstvo, božati, božič, božjast, bóžji, bráda, bradavica, brádlja (brádba), brageše, brajda, brámor, brána, braníti, branjug, branj-avec, brášno, brát, bráti, brav-æc (-ina), brazda, brcati, brdek, brdo, brēg, brekati, bréja, brek(a), (za-)brekniti, bréme, brenčati, brenta, brēškev (-va), brest, brestí, brestiti se, brez, bréza, brez(d)no, brezzob, brežati, brglez, brhek, bridek, brihtati, brin, brisati, britev, briti, britof, brizgati, brki, brod/brōd, brodet, broj, brlog, brōd, bron, (o-)brsniti, brst, bršč, brščika, bršljan, bruh-ati (-niti), brūno, brūs, bruzga, brv, bīz, buč, bučáti, budalo, buditi, buganica, bukev, bula, bulida, buljiti (oči), burica, búrja, burkla, bušiti, butara.

Ž: žaba, žaga, žal, žaloigra, žamet, žanjica, žâr, žara, žarek, žátlaka, ždeti, že, žebrati, žēgøn, žehtati, žéja, želéti, železnica, želézo, žélic,¹⁵ željar, želja, žélo,¹⁶ želod, želodæc, želva, žemlja, žémnahti, žēna, žēnih, ženin, žønĵæc, žep, -žemati, žerjav, žerjavica, žetev, I žeti/žéti, II -žeti/-žéti, žezlo, žeželj, žganci, žgati, žid, žigati, žigosati,

¹³ Iz celotnega zapisa *blincev*: iz *mlincev* je mogoče sklepati, da ima geslo vlogo kazalke. Na ustreznem mestu se pojavlja *mlincev*: z obr. -ьсь od *mlinь* »kuchen«, to z obr. -no- od kor. mel-, gl. mleti ?.

¹⁴ Geselska beseda je bila z razlago vred povzeta po Ramovš 1943: 354.

¹⁵ Ta geselska beseda je bila z razlago vred dodana naknadno po Ramovšu 1943: 358.

¹⁶ Geslu je naknadno dodan ekscerpt Ramovšega poskusnega gesla (Ramovš 1943: 358).

žila, žima, žír, žíto, žív, živahen, žival, živec, živeti, živež, život, žlahnica, žlahta, žleb, žléd, žleza, žlícá, žlindra, žlobudrati, žoga, žólč, žoľna, žolt, žreb, žrebe, žrebelj, žrêlo, žrd, žreti, žřnev (žřven, žřm(lj)e, žrne), žrtev, žrtvenik, žuboreti, žugati, žula, žulj, žúpa, župan, žúpnik, župnišče, žúriti, žužek, žuželka, žužlja (žužel), žvečiti, žvala, žvenketati, žveplo, žvížga, žvrgoleti.

2.2 Onaglašenost geselskega besedja

Iz nabora zgoraj navedenih geselskih besed z vzglasjem *a-*, *b-* in *ž-*, kjer je del besed onaglašanih, je mogoče sklepati, da bi bile kasneje onaglašene vse geselske besede. K taki oceni navajajo tudi posamezni ne redki geselski članki v SEB, v katerih je slovensko sinhrono naglasno stanje tudi zgodovinsko pojasnjevano, četudi geselske besede še niso onaglašene. Ob prikazovanju razvoja naglasnega stanja v besedi preseneča, da ga Koštiál ne razlaga le s ponazarjanjem praslovanskega stanja, ampak pogosto tudi z mlajšim postmetatetičnim stanjem, v čemer bi bilo mogoče prepoznati težnjo po prikazovanju izhodiščnega slovenskega stanja besede (npr. *smřéka* ← *smřéka* ← **smérka*).

Nekaj primerov:

žéna iz psl. žená; *klanec* iz klaněcъ; *králj* iz *korľ'b; *kráva* iz *kórva; *mesô* iz měso; *mil* iz mlĭb; *nôga* iz nogä; *otrôk* iz otrokĭ; *plakati* prasl. *plākāti; *plátno* iz platъno, to iz *poltъnó; *rep* iz *rěpĭ (ali rěpъ?); *reka* iz rěká; *roka* iz rōká; *séstra* iz *sesrā, to iz *svesrā; *sirôta* (namesto sirŏta) iz sirotä; *smřéka* iz smřéka, to iz *smérka; *smrad* iz smradъ, to iz *smōrdъ; *uš* iz vĕšъ; *vran* iz *vōrmъ; *vrána* iz *vōrnā; *živ* iz živĭ itd.¹⁷

Iz teh in številnih drugih primerov iz rokopisa je vidno, da se je Koštiál dobro zavedal pomena slovenščine pri rekonstrukciji praslovanskega naglasnega stanja besede in da bi bila onaglašenost tudi rekonstruiranih besed eden izmed sestavnih elementov geselskega članka v SEB. Ta pomemben element v Ramovševi zasnovi etimološkega slovarja ni bil niti izpostavljen in zato tudi v ponazoritvenih geslih ni uporabljen, lahko pa ga kot redkost prepoznamo v Bezlajevi zasnovi iz leta 1963,¹⁸ bolj sistemsko pa je bila izvedena šele v tretji in četrti knjigi ESSJ. V tem smislu je bil Koštiálov koncept strokovno nedvomno bolj napreden od Ramovševega in še danes aktualen.

2.3 Pomen in slovnično označevanje besedja

Zanimivo je, da so geselske besede bolj redko pomensko, še redkeje pa oblikotvorno predstavljene ali besednovrstno označene.

Predstavitev pomena se praviloma najde pri manj znanih besedah, kot so npr. *abél* »prisad«, *ájď* (pogan), *asla* »prisad«, *a(v)šteržilj* »naramnice«, *bájar* »ribnik«, *bilje* »mrtvaška svečanost«, *blana* »kožica, mrena«, *bláži* »pomlad«, *blitva* »pesa«, *bot* »krat«, *ebehtnica* »Marijino oznanjenje« itd. Pri nekaterih Koštiál podaja le podatek, v katero pomensko skupino spadajo (npr. *facelj* (jed); *brámor* (žival in bolezen); *brek(a)* (drevo); *bršč* (rastlina)). Enake pomenske označitve uporablja tudi

¹⁷ Navedeni primeri lepo ponazarjajo, da onaglašenost rekonstrukcij znakovno (še) ni enotna oz. sistematizirana, npr. žená, rěká, rōká : nogä, sirotä : sesrā; *korľ'b : otrokĭ : *rěpĭ.

¹⁸ Npr. v poskusnem geslu *srájca*, kjer je podana psl. rekonstrukcija **sórka* (Bezlaj 1963: 24).

pri homonimiji, prim. *jesên f. (letni čas); jésen m (drevo)*). Oblikotvorno so večkrat predstavljeni glagoli (npr. *blesti, bledem; bosti, bodem*), pri drugih pregibnih besednih vrstah se tak podatek najde pri manj znanem oblikotvornem vzorcu (npr. *bláži (rod. blázja)*) ali pa kadar pregibanje povzroči spremembo tonema (npr. *goljuf, -úfa*). Besednovrstni podatek se npr. najde pri prislovu *daleč* (npr. *daleč(e) adv.*) in homonimiji (npr. *jesên f. (letni čas); jésen m (drevo)*).

2.4 Geselska beseda in njena besedna družina

Geselska beseda praviloma razen maloštevilnih izjem¹⁹ nikoli ni predstavljena s svojo slovensko besedno družino. Tako se v geslu *bajati* 'klepetati, praviti; vedeževati; zagovarjati, čarati' ne omenja npr. samostalnik *bajilo* 'sredstvo za vedeževanje, bajalica' (Pleteršnik) ali pa *basen*, omenjen ni prislov *baje*. V geslu *roka* se ne omenja npr. manjšalnica *ročica* pa tudi *narôčje* ne itd. Besedam *basen, baje* in *narôčje* je namreč v SEB namenjeno posebno geslo, nomen instrumenti *bajilo* in manjšalnica *ročica* pa se ne pojavljata nikjer. Iz tega lahko sklepamo, da je Koštiál etimološki slovar koncipiral po vzorcu ena morfosemantična enota = en leksem → ena geselska beseda → ena zgodovina besede → en etimološki problem in da pri tem nesporno jasnih členov besedne družine tipa *ročica* ni nameraval navajati. Taka izbira, ki tako kot sodobna etimologija zavrača gnezdo urejenost geselskih članov, je po eni strani slaba, ker se obravnavana beseda prikazuje izolirano, iztrgano iz konteksta ožje in širše besedne družine, pa seveda tudi brez podatka o njeni živosti na sinhroni ravni, po drugi pa dobra, ker je zaradi manj razvejanega prikazovanja sporočilnost posameznega geselskega članka nedvomno večja. Seveda je slabost mogoče omiliti z vsebinskim opozarjanjem na povezanost besedja, s sistemom kazalčnih gesel in opozorilnika *glej*. Vse te tri prijeme je v SEB lahko prepoznati, npr. v geslu *gojiti* se opozarja, da je *goj-* prevojna stopnja korena *gi-*, ki tiči v *žiti, živeti, živ*; gesli *ingver* in *imber* povezuje s kazalčnim geslom *ingver gl. imber!*, v geslu *žuliti* pa uporablja opozorilnik *gl. guliti!* itd.

2.5 Narečno gradivo

Koštiál ni zanemarjal slovenskih narečnih podatkov, fonetično ali morfološko relevantnih za geselsko besedo, a jih navaja zelo selektivno. Tako npr. v geslu *pljuča* navaja tolminsko narečno obliko *pluka*, pri izposojenki *gajžla* navaja, da se na Krasu govori *žajpla*, v geslu *gavez* opozarja na prekmursko *gâbez*, v geslu *bivol* na prekmursko *vîvol*, v geslu *gosenica* opozarja na narečno varianto *vosênica*, v geslu *gunno* na *gúbno*, v geslu *kopriva* na rezijansko *pokriva*, v geslu *kri* opozarja, da se na vzhodu govori *krv (křf)*, v geslu *brat* omenja območja z nedisimilirano obliko *bratr*, v geslu *jelen* navaja rezijanski refleks *lajën*,²⁰ za katerega pravi, da je nastal po metatezi, v geslu *proč* omenja varianto *preč* itd.

¹⁹ V geslu *bláži* »pomlad« npr. navaja tudi prislov *blázema*; v geslu *begûn[æc]* na besedotvorno variantnost leksema opozarja, kot je razvidno; enako tudi *blago-glas-en*; *-je, brav-æc, -ina* ipd.

²⁰ Vir za besedo in njeno razlago je Ramovš 1924: 316: *jelen* > rez. *lajën*. V Pleteršnikovem slovarju ni navedena, prav tako tudi ne v Steenwijkovem rezijanskem slovarju, kot *lajën*

2.6 Historična dokumentiranost besedja

V geslih historične dokumentacije obravnavane besede praviloma ni. Izjemo predstavljajo neologizmi, pri katerih se je Koštiál trudil, da bi navedel vir, v katerem se je beseda pri nas pojavila prvič (gl. spodaj). Iz posameznih gesel, kjer pa historični viri le nastopajo, bi bilo mogoče sklepati, da se je bolj kot za šablonsko kronološko navajanje, v katerih naših virih je bila konkretna beseda zapisana, namenil historično gradivo ali iz njega interpretirane podatke navajati le v primerih, ko je povedno za boljše razumevanje samega razvoja besede.

Iz gesla *snaha*, ki je videti takole:

snáha iz snàhà (starejše *snъsá) ~²¹ skrt. snušá, lat. nurus (iz *snusos), gr. vuός (iz *snūsós), stgn. snur[a] (iz snusā). sh. snàha, r. чоxá. – Trubar je še govoril snàhà. Pod vplivom besede tášča se je razvila oblika snáha.

ima navedek, da je Trubar govoril še [snàhà], kar je Koštiál abstrahiril iz Trubarjevih zapisov s samoglasnikom *e*, pomembno vlogo pri relativnokronološki oceni nastanka standardne oblike *snáha*.

V geslu *avtman*:

avtman (Trub. »altman«): iz nvn. Hauptmann

izpostavlja Trubarjev zapis *altman*, ki je glede na nemški izvor iz srvn. predloge *haubetman 'poveljnik' (Jazbec 2007: 26) hiperkorektna varianta.

V geslu (*u*)*bogati*:

bogati, *ubogati*: izp. iz stgn. folgên. V 16. stol. še folgati, bolgati. Povsem udomačena in slovanski strukturi prirejena izposojenka (Ramovš, Kr. zg. sl. jez. I, 63).

ponazarja, da se je sodobni ojevski samoglasnik moral razviti iz starejšega predso- glasniškega zaporedja *-ol-*.

2.7 Globina jezikoslovne obravnave

Globina jezikoslovne obravnave in zato tudi predstavitev sta določena s samim nastankom in dolgotrj življenja posamezne morfosemantične enote. To se odraža tudi v SEB.

2.7.1 Neologizmi

Ob izposojenem in domačem podedovanem besedju predstavljajo neologizmi najmlajšo plast leksike v jeziku in tisto plast, ki kaže na živost jezika, kulture in družbe.

Koštiál je tudi temu delu leksike posvetil posebno pozornost. V SEB je po mojem štetju vključil 87 neologizmov in jih opremil s podatkom, kdaj in kje se je beseda prvič pojavila oziroma kdo je njen avtor. Ponekod temu sledi še besedotvorni podatek.

'jelen' pa je bila zabeležena v Boudouin de Courtenay 1875: 111 in od tod vključena v Re- zijanski slovar (v pripravi).

²¹ Ta znak Koštiál uporablja, kadar začne navajati sorodno jezikovno gradivo iz neslovan- skih indoevropskih jezikov.

Takole so neologizmi na abecedno ustreznih mestih predstavljeni v SEB:

bankovec: skoval Vodnik († 1819); **beljakovina:** skov. Novice 1859 iz beljak, to iz bel + obr. -jak; **bolnišnica** (ustv. Ravnikar med 1815 in 1817); **cedíka** (= gumi): ustv. Pohlin (1781) iz cediti z obr. -ika; **časnik:** ustv. Pohlin (1781);²² **čopič:** dim od čop, ustv. A. Murko pred l. 1833; **čutnica** (= živec): skoval Vodnik († 1819); **dežnik:** skov. Novice 1843; **dnina:** skoval Vodnik († 1819) z obr. -ina od dan; **domišljija:** skov. Novice 1849; **dragotina:** skoval Vodnik († 1819); **drevo-red:** skoval Cigale (?) v »Sloveniji« 1849; **glasilka:** ustv. A. Janežič okr. 1850; **glasovir:** skov. Novice 1848; **gledišče:** ustv. Hipolit 1712; **hlapon** (= lokomotiva): skovale Novice 1843; **hranilnica:** skov. Novice 1844; **izjema:** ustv. Vodnik († 1819) iz iz + jem[-a-ti] + obr. -a; **kitica** = strofa: vpeljale Novice 1863; **kovina:** ustv. A. Janežič 1850; **milo-dar** (mil + dar) skoval A. Murko pred l. 1833; **mladostnik:** skoval A. Murko pred 1833; **nagib:** ustv. M. Ravnikar med 1815 in 1817; **naloga:** ustv. Hipolit 1712; **naročnik:** skov. Novice 1844; **naročnina:** skov. Novice 1844; **natakar** (A. Murko 1833) od natakati (k dovršn. natočiti); **navdušenje:** skov. Novice 1848; **ničla** = ničica: skoval A. Janežič ok. 1850; **oblika:** skov. Novice 1848; **obnebj:** ustv. M. Ravnikar med 1815 in 1817; **obstoj** skoval A. Murko 1833; **očrt:** ustv. M. Ravnikar med 1815 in 1817; **odvodnica:** skov. Novice 1846; **osebnost:** skoval A. Murko 1833; **ozračje:** skov. Novice 1845 (= atmosfera); **ožrelje** (= vizir): skoval Levstik v Napreju 1863; **parnik:** skov. Novice 1854; **pevo-vodja:** skov. Novice 1863; **pismo-uk:** skoval M. Ravnikar med 1815 in 1817; **pločevina** (= pleh): ustv. A. Janežič 1850; **plunka** (glasbilo): ustv. Gutsmann 1789; **počitnice:** skoval Levstik (v Napreju l. 1863); **podoknica:** skoval Levstik (Naprej 1863); **polá** (papirja) Novice 1844; **posojilnica:** skov. Novice 1850; **poštína:** skov. Novice 1848; **poveljnik:** ustv. Hipolit 1712; **premičnica** (= planet): skov. Novice 1852;²³ **preproga** (iz př- + proq- [preglas k přeg- v iz-, pre-preči] + obr. -a: ustv. Pohlin 1781; **prerod:** skoval M. Ravnikar med 1815 in 1817; **pretveza** iz pred-(t)vez-a, posneto po n. Vor-wand in lat. prae-textus. po Brezniku skov. Novice 1850; **privodnica** (žila): skov. Novice 1846; **prvak** (skoval M. Ravnikar med 1815 in 1817); **prvopis** (= izvornik): ustv. Vodnik († 1819); **prvoroden** (= primitiven): ustv. Hipolit (1712); **ravnalo:** ustv. Vodnik († 1819); **ravnik** (= ekvator): ustv. Novice 1853; **razstava:** skov. Novice 1844; **raz-uditi** (= secirati): ustv. Hipolit (1712); **razvodje:** ustv. Cigale po l. 1849; **razvoj:** skov. Slovenija (Cigale?) 1848; **samostan:** ustv. Gutsmann (1789); **sestavek:** skoval A. Murko 1833; **seštevek** (= vsota): skov. Novice 1844; **skrajnost:** skov. Cigale (?) v Sloveniji 1849; **sladkor:** skoval Gutsmann (1789); **slovstvo:** (skoval A. Murko 1833): z obr. -stvo od stsl. slovo; **stik** = rima; ustv. A. Murko 1833; **streló-vod:** skov. Novice 1856; **svetilka:** ustv. A. Janežič ok. 1850;²⁴ **števíлка** skoval M. Ravnikar med 1815 in 1817; **testenina:** ustv. Pohlin (1781);²⁵ **ubožnica:** skoval M. Ravnikar med l. 1815 in 1817; **vijak** (do viti, vijem): skoval Cigale po l. 1849; **vislice** (skoval M. Ravnikar med 1815 in 1817): z obr. -ica od pp. visel; **vodilo:** ustv. Vodnik († 1819); **vodnjak:** skoval M. Ravnikar med 1815 in 1817; **vodstvo:** skoval A. Murko 1833; **zaboj** iz zabojъ: z obr. -ъ od zaboj-, vzglaš. od zabi-ti, skov. Cigale (?) v Sloveniji 1848; **zajúpnica:** skov. Novice 1861; **zdravilo:**

²² Dejansko je v Pohlinovem slovarju zapisano *zhasněze* 'Die Zeitung; Nova, acta', tj. *časnice*.

²³ Besedi *skov. Novice* sta prečrtani.

²⁴ Toda na drugem mestu je beseda zapisana kot *svetiljka* in predstavljena kot izposojenka, prim. *svetiljka* (shrv.) iz světil'ьka: z obr. -ljъ + -ka od světiti.

²⁵ Hrv. *tjestenina* 'jed iz testa = Mehlspeise' je lahko paralelna tvorba (prim. Furlan v ESSJ: IV, 175).

ustv. Vodnik († 1819); **zdravnik**: ustv. Pohlin (1781); **zemljekaz**: skov. Slovenija 1849; **zgodovina**: (ustv. M. Ravnikar med l. 1815 in 1817) z obr. -ovъ + ina od zgoditi se (prim. krčovina); slaba mlada tvorba; **žaloigra** (= tragedija): skov. Novice 1849; **železnica**: skov. Novice 1846.²⁶

2.7.2 Izposojenke iz slovanskih jezikov

Vprašanje, katero besedje slovanskega izvora je bilo v naš leksikon zaradi kulturnih stikov ali zaradi zavestne namerne slavizacije izposojeno iz sorodnih slovanskih jezikov, do danes še vedno ni bilo deležno natančne obdelave. Očitno pa je, da se je Koštiál problema teh le »navidezno domačih besed« dobro zavedal in je tudi ob pomoči Pleteršnikovega slovarja, kjer se te izposojenke večinoma skrivajo pod oznako *nk.*, v SEB takemu besedju namenjal posebne geselske enote, kar je konceptualno popolnoma sprejemljivo, saj gre za leksiko nedomačega izvora, ki jo je ne glede na njen slovanski izvor treba uvrstiti v adstratno plast leksike in zato obravnavati ločeno od domače slovanskega izvora. V celem rokopisu je bilo mogoče evidentirati 310 takih leksemov. Nekaterim je Koštiál le pripisal jezik, iz katerega naj bi jih prevzeli, nekaterim je dodal tudi predlogo, pri nekaterih (npr. *basen*) je etimoloških podatkov precej več, v manjšem številu pa je celo izpostavljen prvotni pomen besede (npr. *carina* *'kar se daje carju ali kralju'). Pogosto so te izposojenke tudi besedotvorno segmentirane, a funkcija slovničnih morfemov praviloma nikoli ni posebej izpostavljena.

Ker so podatki, ki jih je Koštiál zbral v zvezi s to plastjo naše leksike, lahko dragoceni za nadaljnje bolj podrobno razreševanje te plasti našega leksikona, je bilo to njegovo gradivo čim bolj natančno ekscerpirano:

baje-slov-je/-en iz č.; **bajka** iz č.; **ban** (shrv.) iz bojan: iz mong.-turš. bajan »bogat?»; **basen** (č. ali r.) iz ba-snъ: z obr. -snъ od ba- »praviti, govoriti; zagovarjati, čarati« ~ lat. fā-ri, fā-bula, fā-ma, gr. φη-μί, φή-μη, arm. ban »beseda, govor«, stizl. bōn »molitev, prošnja«, idg. *bhā- [stcsl. ba-snъ, sh. basna, -sma, r. basъ, stč. bá-sň, nč. báseň, p. ba-śń]; **baviti** shrv. (caus. od byti) z obr. -i- od bav- (idg. *bhōu-), vzglaš. k by- (ide. *bhū-), toda na drugem mestu **baviti [se]**: caus. k byti; ~ skrt. bhāvayāti »ustvarjaj«; **beda** (sh., r.) iz bēdá »sila« (izposojenka) ~ got. baidjan »siliti«, idg. *bhoidhā od korena *bhidh-, r. бяда, št. bijēda; **blago-glas-en, -je**: iz r. (csl.); **boder** »srčen, hraber« iz r. (od bъdēti »čuti, bedeti«). Od tega bodriti = izpodbujati, izpodbadati; **bolest, -en** shrv. (iz bolestъ, to pa z obr. -stъ od debla bolje, nom. boljъ »bolan«; **bólnica** iz r.; **borba** iz štok. bōrba (csl. borъba, r. bořba) z obr. -ъba od boriti se; **broj** shrv. iz brojъ; **buljiti (oči)**: iz shrv.; **carina**: iz shrv. carina (»kar se daje carju ali kralju«); **čaroben** iz sh.; **čarovnik** iz sh.; **časo-pis**: iz č. (tam pa posnetek n. Zeitschrift); **čepica** iz č.; **četnik** iz shrv.; **četovati** iz shrv.; **četovódja** iz shrv.; **čin** »dejanje« iz r. čin [iz tega činiti (Breznik: činíti, činím ali činim)] to z obr. -nъ od či- iz *ki-. ~ skrt. či-nō-ti; **činovnik** = uradnik, iz r. (z obr. -ovъ + ъnъ + ikъ); **čipka** shrv.; **čitanka** iz č. (= berilo); **čitati** (Brezn. -átí, -ām), r., sh.: vzglaš. k čьt-, gl. šteti!; **član** iz shrv.; **čuvstvo** (iz r.): z obr. -ъstvo od ču (gl. čuti); -v- zapira zev; **dejstvovati** (iz r.) = delovati; **diviti se**: iz r. divíti (divljú) se; **dobaviti** iz sh.; **dosleden**: iz č. důsledný (do + slědъ + ъnъ); **dosloven** »dobeseden«: iz r. ali č. (od slovo »beseda«); **dostojanstvo** shrv.: z obr. -ъstvo od dōstojan (to od dōstǫjati se); **dotičen**: iz č. (od gl. dotykati se); **dražba** iz č.?

²⁶ Torej se je že za časa Prešerna, ki je še rabil *železna cesta*, začela uveljavljati tvorjenka *železnica*.

(od dražiti »verteuern«) skov. Novice 1845?; **dražesten** shrv. od dražest, to menda z obr. -(e)stь od dražiti (posnetek nemškega Reiz, reizend); **duhan**: preko shrv. iz osm. duḡan; **enostaven**: iz shrv. jednostavan; **geslo** izp. iz č. heslo; to pa morda stvarjeno iz vzklika hejsal!; **glavnica**: iz shrv. glávnicá (posnetek besede Kapital od caput); **gluma**, **-ec**, **-íti**: iz drugih sl. jezikov [stcsl. glumь »teater«, cs. glumьsь »igralec«, r. glum »šala, posmeh«, sh. glúma »vesela igra«, st.-č. hluma »igralec«.]: z obr. -ma od glu-, ide. *ghlou: grš. γλαύη »zasmeh«; **glup**, **-ost**: iz r.; **gmoten** od gmota, to izp. iz č. hmota, stč. homota »tvarina, materija, snov, gnoj«. Prasl. *gъm-, *gom-ota ~ gr. γέμω »poln sem«, γόμος »ladijski tovor«, norv. kams »cmok [iz ribjih jeter in moke]«. Prm. žeti, žmem »stiskati«; **grb** izp. iz r. gerb, to iz p. herb »grb; rodovina, dediščina«, to iz č. (h)erb, to iz srgn. erbe »dediščina«; **handžar** preko shrv. iz osm. ḡandžar, to pa iz arabšč.; **hrček**: izp. iz shrv. hrčak (to od hrkati »kašljati; smršati; hrčati« (hrček hrči in brunda, kadar je razdražen); **ino-zem-stvo** po č. (jiny = inь = drug(i), země = zemlja = dežela); **iskren**: iz r.; **istina**: (izp. iz shrv.) z obr. -ina od istь, torej = »resnica«; **izraz**, **-íti**: iz r. (iz + razь »udarec«, raziti »udariti«); **izreden**: iz r.; **izvesten** »gotov, znan«: iz r. (iz + věstь »poročilo« + ънъ); **izvestje** »poročilo« iz r. (iz + věstь + ъje); **izvoliti** (r.); **jad** »jeza, žalost«: (izp. iz shrv.): z obr. -ъ od jad- v glag. stsl. jamь, (iz jadmь), jasti »jesti« (človek se ujeda, kadar je jezen ali žalosten); **jadikovati** iz shrv.; **jamčiti**: izp. iz shrv.: od jamac »porok«; **jantar** iz r. jantár, to iz litv. gintāras. Prim. ngn. kentner; **javen** (iz sh) iz (j)авьнъ: z obr. -ьнъ od javiti oz. od adv. (j)avě ~ skrt. áviš »očitno« (loc. sg. od *javь); od tega je glagol javiti; **jedek** iz č. jedký; **jeseter** (riba): prek č. jesetr iz [shrv. jesetra], mr. jasetr, r. осётръ, p. jesiotr (temnega izvora, morda ~ lit. erszkėtras, stpr. esketres; grš. ἵκταρ, stgn. stur(i)o, ngn. Stör); **kalup** shrv.: iz osm. kaleb »korec«; **kava**: izp. iz shrv. kava, to iz osm. kahvé (to iz arabšč.); **kažipot** iz shrv. (imp. kaži + acc. pоtь); **kist**: izp. iz r. kist', to iz kysta: z obr. -tь od korena kyt-, ki tiči tudi v bes. kita; **kit**: izp. iz shrv. kit ali r. kit, to pa izp. iz gr. κήτος; **kolek**: izp. iz č. kolek »pečat«: dim. od kůl »kol« (po obliki pečata); **kolodvor**: (izp. iz shrv.) slaba skovanka po ngn. Bahnhof: Novice 1843; **kopča**, **-ati** (= zaponka, zapenjati) preko shrv. iz osm. kopča; **kovárstvo** »zvijače« stsl. (z obr. -afь in -ьstvo od gl. kovati); **kovčeg** shrv. izp. iz gr. κωκίον, a z obr. -egь; **krinka** izp. iz shrv. krinka, dim. od krina (prvotno »posoda iz drevesne skorje, slamnata skleda, kozolec«); **krut** »neusmiljen« shrv.: iz krōtь (to z obr. -ъ od krōt-, vzglaš. h krēt-ati); sprva = »debel, jak, silen, hud«; **krvnik** (= rabelj) iz shrv.; **krvoločen** (sh.) zloženska iz krv- (gen. krvi) in lokati z obr. -ьнъ; **krvolok** iz shrv.; **kvačka** (iz shrv.): z obr. -ьka od kvaka = kuka »kljuka, kavelj, zalust«; **laskav**: izp. iz č. láskavý (to iz láskati se »dobrikati se«); **lepenka** »karton«, č.: z obr. -ьka od delež. lepen(ý) = lepljen; **letovišče** (bolje lét-) iz shrv. ljětovište, od ljětovati »stanovati poleti«; »prebijati poletje«; **ličinka** (r.): z obr. -ina + -ьka od lice; **listina** iz č. (listь + -ina); **livada**, shrv., iz gr. λιβάδα; **ljubav** shrv. iz ljubý, gen. ljubívě: z obr. -y od ljubь; **ljubimec** iz r. (trp.-sed. deležnik glagola ljubiti + obr. ъсь); **ljútiti** (Breznik ljútíti, ljútím) iz sh.; **los** (rusko) iz *olsь ~ lat. alces, gr. ἄλκης, stgn. ělho, stisl. elgr. Gl. jelen!; **losos** (rusko) iz lososь ~ litv. alsziszà, lãszis, lot. lasis, stgn. lahs; **luka** »pristan«: izp. iz shrv. luka »loka; zaliv, kjer je obrežje upognjeno« (od lęk-q »upognem«); **milo** (iz č.) iz mý(d)lo: z obr. -dlo od my-ti »umivati«, torej »sredstvo za umivanje«, sh. mĭlo, č. mýdlo; **mirozov** shrv.: zlož. iz mĭrь in zovq, zъvati (boben zove zvečer na mir); **mitnica** iz mytьnĭca (stcsl.) z obr. -ьнъ + -ica od mito iz mytò »plačilo, pristojbina«, to izp. iz got. mōta »colnina« // čak. mĭtò, sh. mĭto, toda r. мĭто; **nabožen** iz č.; **načelo**: po r. načalo (od na-čę-ti + -lo); **načitan**: iz r.; **načrt**, **-ati**: iz r. A. Murko 1833; **nada** shrv.: s predp. na- zložena izgubna stopnja d- korena dĕ- (idg. *dhĕ-), prim. odica, sod; **nedostatek**, **-en** »pomanjkanje, -ljiv, nezadosten« iz č. (ne + do + sta- + tь + ъкь); **nagrada**: iz r. (s predp. na- in

obr. -a od graditi); **naknada** »nadomestilo« shrv.; **naočniki** shrv. (na + oči + ъпъ + икъ); **napev**: iz r. (predp. na- * pe-ti + -въ); **naraščaj** shrv.; **narečje**: iz r. ali č. (na + řečъ »govor, jezik, beseda« + -je), toda na drugem mestu: **narečje** iz r. (predp. na + řeč + obr. -ъje); **narednik** shrv. (od narediti »ukazati«); **naslov**: iz č. (z obr. -ъ od na-sloviti »ogovoriti«, toda na drugem mestu le: **naslov** iz č. (= ogovor, nagovor); **našinec** (bolje: nášinec) iz shrv. nášinac; **nazor** (č.) iz nazorъ: s predp. na- in z obr. -ъ od zor-, vzglaš. od зъръ »gledati« (gl. zreti); **nebotičen** sh. zlož. iz nebo + tyk- (gl. tikati) + obr. -ъпъ; **nečak**: izp. iz shrv. nečak, to z obr. -акъ od netij (stsl.) »stričnik« iz *nep-tij ~ skrt. napāt, lat. nepot-em, got. nithjis; **nečuven** shrv. (fem. -éna) »nezaslišan« (trpni del. obr. -енъ); **nedostatek**, **-en** »pomanjkanje, -ljiv, nezadosten« iz č. (ne + do + sta- + тъ + ъкъ); **nega** iz r.; **neobhoden**: po r. neobhodimyj (posnetek n. unumgänglich) »neizogiben«; **nežen** izp. iz shrv. nježan oz. r. něžnyj ali č. něžný, } to iz něžъпъ: z obr. -ъпъ od něga, prvotno »slast«, potlej »strežba, gojitev«; něg- vzglaš. od *(s)nig- ~ skrt. snigh (iz snigh-) »biti gladek, biti naklonjen«; **niháti**, **níham** (Brezn. nag.!) iz sh. njihati, njihām; **nizáti**, **nížem** (Brezn. nagl.!) iz sh. nízati (nížēm), vzglaš. od пъz- »prebadati« (moža mečem ali pa biser); **noj** shrv.: iz osm.; **nрав** iz r. нравъ, to iz norвъ ali norвъ ... ~ stpr. nierties, lit. nértėti. [stcsl. нравъ »navada«, r. nórov, č. n/mrav]; **núdití** (iz r.?): prvotno »siliti« ~ litv. naudà »korist; imetje, posest« (?), got. nauths »sila«, stpruski nautin »sila«. – (R. núdit' »siliti« kaže na prasl. nóditi (tudi p. nędzić); **obala**, **obal** shrv. »obrežje«;²⁷ **občestvo** iz r.; **občinstvo**: iz shrv. (tam pa posneto po č. obecnstvo = obъ + -тъ + ъпъ + stvo in naslonjeno na shrv. općina); **obitelj** sh. »rodbina«: z obr. -ěъ od ob-(v)itati [stcsl. obitěъ »stanovanje, prenočišče«, r. obítel'], toda na drugem mestu: **obitelj** shrv. iz ob(v)itěъ »stanovanje«: s predp. ob(ъ) in z obr. -ěъ od vitati »stanovati, prebivati«. Pristno narodna shrv. oblika bi bila obiteo; obitelj je iz cerkv.-slov.; **obrazec** »formula«: iz r. ali č. (posnetek lat. formula); **obred**: iz r. obrjad ali csl. obrědъ »ritus, ceremonia«; **obremeniti**: iz r. obremenit' (od brěme); **obrezovati**: iz r.; **obseg**: po č. obsah (od seǵnōti); **obzor** iz r. ali č. (ob(ъ) + zor-, vzglaš. k зър-ěti + ъ) »ogled, ozir«; **očividen**: iz r. očividnyj (oči + vid-ěti + ъпъ); **odgoditi** »odložiti«: shrv. (od godъ »čas, primeren trenutek«); **odlika**, **odličén**: iz r. (od gl. ličiti, to od likъ »podoba, oblika«); **odmor**: iz shrv.; **odnos**, **-en**, **odnošaj**: iz shrv. (oz. r.); **odobr-avati**, **-iti**: iz r. oz. shrv. (posnetek n. guttheißen ali lat. ad-prob-are); **odpor** iz č.; **odstraniti**: iz r. odstranit' (od samost. strana), posnetek n. be-seit-ig-en; **oduševljen** »navdušen« iz r. oduševljen (izved. od duša); **ogar** (pes) iz sh. ogar (č. ohař, stsl. ogarъ); **ogóřčiti** (bolje ogorčiti) iz r. ogorčit', ogorčú, od gorъкъ »grenak«, posnetek n. erbittern; **ogromen** (shrv. in ruski) iz ogromъпъ: s predp. o- in z obr. -ъпъ od grom-, vzglaš. od гръм-, gl. grmeti. Ruski ogrom »silna velikost«; **ogrožati** (prav: ogražati, ogroževati) po r. угрожать; **okolnost** (č.): z obr. -ъпъ in -(o)stъ od prisl. okolo; **okoristiti se**: shrv.; **okrilje** shrv.: iz *okry(d)lije ali *okri(d)lije (s predp. o- in obr. -ije od kry(d)lo ali kri(d)lo »perut«); **opasen** iz r. opásnyj (od glag. stsl. opasti se »varovati se«); **opetovati** iz č. (= ponavljati) iz opēt = zopet; **oporoka** (= testament) iz shrv.; **opredeliti** iz r. (o + přědělъ »finis« + i + ti, posnetek lat. definire od finis); **osika** »jesika«: izp. iz č.?. **osredotočiti** po r. со-средото-чѣть (prevod frc. con-centr-er); **osveta** shrv. »maščevanje« (sprva = »posvečenje«); **ozlovoljiti (se)** shrv.; **oživotvoriti** iz r. (o + živo-tvoriti, posnetek lat. vivificare), toda na drugem mestu: **oživotvoriti** iz stcsl.; **pamtivek**: iz shrv. pāmti-víjek (víjek »doba, starost«, pāmti- »pomniti«); **papiga** iz shrv.; **pašanec**, **pašanog** »mož žene sestre«: iz shrv., tam pa iz osm. badžanák »mož žene sestre«; **pismonoša** shrv.; **pivo**

²⁷ Nad besedo *obal* je zapisan vprašaj. V Pleteršnikovem slovarju ni besedne oblike, ki bi bila sinonimna z *obala*.

(iz č.): z obr. -vo od pi-ti. Rabil že Vodnik [stesl. pivo »pijača«, r. pívo, sh. pivo, č. pivo)]; **plemič, plemstvo, plemenit**: shrv. (gl. pleme!); **plin**: izp. iz p. plyn, č. plyn, to iz *ply-нъ »tekočina«: z obr. -нъ od ply- (vzgl. od plъ- »teči« (gl. pluti, plavati, plaviti, plavuta, pluta); **pobočnik**: č.: po boku + obr. -ънъ + -икъ (»kdor je komu ob str.«); **od(d)anik** po r., bolje podložnik; **podroben** iz r. = nadroben; **pojem** č.: iz pojemъ: z obr. -ъ od pojěti, po-имъ »zapopasti [z umom]«, torej pravzaprav = »zapopadek« – posnetek n. Be-griff, lat. conceptus; **pokrovitelj** »zaščitnik, varuh« (r.) (posnetek lat. protector) od pokrovъ = varstvo; **polk** iz *рѣлкъ: izp. iz stvn. folc »ljudstvo«. V slovenščino je ta beseda sprejeta iz r.; **polkovnik** r.: (рѣлкъ »legio« + -овънъ + -икъ) rabil že Vodnik; **poneveriti**: posnetek č. pronevěriti, to pa po n. veruntreuen (lat. de-praud-are); **poprišče** »ter, torišče« shrv. in r.; **poročnik**: iz r. (od poročiti, -ati »ukaz(ov)ati, zapoved(ov)ati«); **posadka** č. (posnetek nemšk. Be-satz-ung) od posad-iti; **posetiti** iz r.; **poslopje**: izp. iz č.?.; posloupí: s predp. po in z obr. -ije (-ъje) od sloup iz stъlpъ »steber« – torej »kar je zgrajeno na stebrih«; **posvetiti, -im** (v pomenu »widmen, dedicate« po češčini ali ruščini); **potomci** shrv., sg. potomak: z obr. -ъкъ od po tomъ »po tem, za tem«; **povod** iz r. ali č. (po + vod-iti + obr. -ъ); **pozor**: iz č. (s predp. po- in z obr. -ъ od zor-, vzgl. k зър-ěti; **prapor** iz r. ali č. prapor, to iz porporъ: z obr. -ъ od redupl. por-, vzglašenega korena per- »leteti, frleteti, frčati, plapolati, vihrati«; **pravcat** shrv.; **predlagati** po Brezniku (Sl. sl.⁴, str. 187) iz r.; **predmet**: iz r. ali č. (tam je posnetek n. Vorwurf, lat. ob-iectum); **prednost**: iz č. ali sh.; **predujem, -vjem** (slabo) po shrv. predujam: bolje pred-jem, -jemek; **premirje** iz r. (rabil že Vodnik); **prestol** iz stesl.; **prezirati** iz r. prezirát' (posnetek lat. de-spicere); **pročelje** shrv.: pro + čelo + ije (torej »čelna stran hiše«); **prijati** (Brezn. -áti, -ám) iz sh. prijati, -ám »ugajati«; **priroda** iz r. = narava; **prispevek** iz č. (iz pri + spěv + ѣкъ, gl. speti, spejem); **pristaš** shrv.: iz [madž.] obr. -aš od pristati (pristanem); **privrženec**: iz č. ali r.; **proiz-vesti, -vod**: r. (posnetek lat. pro-ducere); **promet** shrv. (dobesedno »premetavanje«, namreč blaga?); **proniciati, -av**: iz r.; enako dovršnik pronikniti; **propalica** shrv. (prim. Ivica »Janezek«);²⁸ **propis** iz r.; **proslaviti** iz stesl.; **prostodušen**: iz r. (posnetek n. freimütig); **prosveta, -ljen**: iz r. (posnetek n. Aufklärung) iz stesl.; **protiviti se** sh. od protivъ »nasproten«, to z obr. -vъ od proti; **prtljaga** shrv.: z obr. -(j)aga od prtljati, to z obr. -lja- od prtiti; **prvoten**: iz č. (рѣвнъ+ ota + ѣнъ); **psovka** shrv.: od pšovati, to pa od pъsъ, torej sprva »imenovati koga psa« (?); **ravnodušen** iz r. (posnetek n. gleichmütig); **ravnovesje** »ravnotežje« r.; **razbor** shrv.: s predp. raz(ъ) in z obr. -ъ od bor-, vzgl. k бър-ati, ber-o; **razkol, -nik** »shizma, -atik«: iz r. (od razklati); **razkošen** iz shrv.; **razočarati**: iz r. (razočarovát', posnetek franc. dés-illusion); **razporediti**: iz r. rasporejádít'; **razstanek** shrv.: z obr. -нъ + -ъкъ od orzъstati, -nq; **sidro**: izp. iz shrv. sidro (to iz gr. σίδηρος »železo«). Vpeljal Gutschmann; **skat** (riba): iz r. skat, to iz lat. squatus; **skladatelj** iz č.; **skladnja** shrv. (z obr. -nja), nemara po č. skladna (z obr. -ъna): od skladati »zlagati, sestavljati« (n. pr. besede v stavke). Posnetek gršk. σύνταξις; **skupina** iz č. (iz sъ-kup-ina); **slavolok** iz shrv. slavoluk: zloženska (slaba) iz slava in luk; **sličen** shrv. od slika z obr. -ънъ; **slika** shrv. iz sъlika: s predp. sъ in z obr. -a od likъ »oblika, podoba«; **slikar** (ne slikár!) iz shrv. sliċâr; **slug** r. iz sъlogъ: s predp. sъ in z obr. -ъ od log-, gl. ložiti, leči; **sluga** shrv. iz sъloga s predp. sъ in z obr. -a od log-, gl. ložiti, leči; **sloj** (č. in r.) iz sъlojъ; **slučaj** shrv. iz sъlučajъ: z obr. -ějъ od sъ-lučiti se »primeriti se« (lučiti »doseči«); **slúz** (shrv.?) iz sluzъ ~ lit. szliaužti; **smatrati** shrv.: z vrstno spono -a- (in vzgl. od sьmotriti »ogledati« ~ litv. matyti »videti«); **směr** č. iz sьměrъ: s predp. sъ in z obr. -ъ od měriti; **smisel, zmisel** (č., r. in shrv.) iz sьmyslъ: s predp. sъ in z obr. -ъ od mysliti; **smoter**

²⁸ Ni jasno, zakaj je dodano besedje v oklepaju.

r. iz *смотръ*: z obr. -ъ od *съ-motriti* »ogledati«; **smotka** (ne smodka!): izp. iz shrv. smotka: z obr. -ъka od smotati »zvito« (cigara je zvito tobačno listje);²⁹ **soglasje**: iz r. (csl.) soglasije (posnetek gršk. συμφωνία ali lat. consonantia); **somišljenik** po shrv. (sq + mysli-ti + enъ + ikъ); **soprog** (po r. супругъ) iz *сопрѣгъ* »sovpreženec«: s predp. *со-* »skupaj, vkup« in z obr. -ъ od *прѣг-*, vzglašenega od *прѣг-*: glej *preči!*; **so-raz-mer-je** iz r.; **sotrudnik** »sodelavec« r. (od r. trud »delo«); **spor** r. iz *спѣръгъ*: z obr. -ъ od *спѣръгѣти се* »spreti se«, gl. *zoper*, *prepir*; **sposoben** r. in č. (od *спѣросѣбъ* »način, sredstvo«, to iz *съ-po-sob-ъ*, od osnove *sob-*, ki tiči v instr. *soboje* »s seboj«, loc. pa je *sebě*), toda na drugem mestu: **sposoben** iz *спѣросѣбънъ*: s predp. *съ-* + *po-* in z obr. -ънъ od pron. osnove *sob-* (gl. oseba); **sredstvo** r. (posnetek n. Mittel, franc. moyen); **starodaven** iz r.; **starosta** iz č.; **stas** (shrv.) »rast«, »postava« iz *stasъ*: z obr. -съ od *sta-* (gl. stati, stanem); **stólnica**, bolj *stolníca* iz shrv.; **strog** »oster, hud«: iz p. ali r.; **stroj** iz č. (z obr. -ъ od *stroj-*, vzglaš. k stri-); **strôka**: po shrv. strûka (iz strôka), sprva »predel«; **svetiljka** (shrv.) iz *свѣтилъка*: z obr. -ljъ + -ka od *свѣтити*, toda na drugem mestu: **svetilka**: ustv. A. Janežič ok. 1850; **svež** r. ali č. iz *svěžь*; **svidenje**: iz *свѣдѣнїе* (posnetek po r. *svidánije*); **svirati** (prvotno = »piskati«) izp. iz shrv. *svirati*, *svírām* (po Brezn. prav: *svirati*, *svíram*); **svojevstvo** iz r.; **svota** shrv. = vsota, skupek; **svrha** shrv. iz **свѣрѣна* »konec, namen«: z obr. -a od *свѣръшити* (kakor odloka od *odlučiti*, istraga od *istražiti*, odlika od *odličiti*); **štediti**: izp. iz shrv. *štjéditi* (to iz *ščéděti* iz starejšega **skenděti*). Bolje *ščeděti*; **tajen** je iz shrv. *Rabil že Pohlin*; **tajnik** shrv. (z obr. -ik od *tajънъ*) posnetek lat. *secretarius*; **temelj** »podstava, vlada« iz shrv. (to pa iz stgršk. *theméliōn*); **tjulenj** (morski pes): izp. iz r. *tjulenj*; **tlak** č.: iz **tolкъ*: z obr. -ъ od *tolk-*, vzglaš. k *tlъk-*, gl. *tolči!*; **točen** (iz r. *тѣчнїй*): posnetek franc. *punctuel*; **točka** ruski: iz **тъчка*, z obr. -ъka od *-тъкнѣти* »ubosti«; **top I.** (»kanon«) shrv.: iz osm. top; **tovarna** češki: z obr. -ъna od tovar »blago« (to iz turšč.); **tvrdka**: shrv. prevod lat. besede firma (: *firmus* »trd«); **učinek** (češki) iz *učinъкъ*: z obr. -ъкъ od učiniti »napraviti« – torej = »kar se napravi, stori«, prevod lat. besede *effectus* od *ef-ficere*; **udoben** iz r.; **ukor**: iz r. *ukórъ* (od gl. *u-koriti* »ošteti«); **umesten** (r.) »kar je na pravem mestu«. Slov. pripraven, prikladen, priličen; **umotvor** č., posnetek n. *Kunstwerk* ali lat. *artificium*; **urad** po č. úrad (= stesl. uređъ, kar je stvorj. z obr. -ъ od *urediti*); **uradnik** (vzel Gutschmann iz slovaščine 1789); **usluga** r. (z obr. -a od *uslužiti*); **usoda** iz shrv.? (iz *u-sqđiti* + obr. -a; torej »kar je komu usojeno«; **uspeh** r. in č. (z obr. -hъ od *uspěti* »dobro se izteči«); **uspěti** r. in r.³⁰ (spěti »hiteti« s predp. *u-*); **ustanova**: Slovenija 1849 po sh.; **ustava** iz č. ali p. (posnetek lat. *con-stitu-tio*); **ustroj, -stvo** iz č.; **ûtva** (shrv.)³¹ iz *q̄ty*, gen. *q̄tyve*: iz **āntū* za idg. **anētū* ~ litv. *ántis*, lat. *anas* (gen. *anatis*), stvn. *anut*, ngn. *Ente*, gr. dor. *vāσσα* iz **nāṭja-* [skt. *āṭīḥ?*]. Slov. bi bilo *q̄tva*. kajk. *útva*, štok. *ûtva*; **uvaževati** r., nedovršnik k dovršniku *uvažiti* (s predp. *u-* in vrstno spono *-i-* od vaga »tehtnica«) torej = »pretehtavati«; **varalica** shrv. »slepar«; **važen** (iz č.) iz *važънъ*: z obr. -ънъ od vaga, to iz stgn. *wāga*. Prvotni pomen je torej »kar veliko tehtā«. Že Pohlin 1781; **velblod**, stesl. *vel̥b̥lōdъ* iz got. *ulbandus* (vpliv besed *velij* in *blōdъ*) str. *vel̥bludъ*, nr. *verbl̥ud*, toda na drugem mestu **velblod** izp. iz r. *vel̥bludъ* ali stesl. *velbōdъ*, to pa v 13. stol. izp. iz got. *ulbandus* »elblod« (to pa izp. iz lat. *elephantus* iz gr. *ἐλέφας*. [r. *verbl̥úd*, str. *vel̥bludъ*, stesl. *vel̥bōdъ*.]; **vestnik** iz stesl.; **vešč** iz shrv. (iz *věštъ* od *vedeti*); **veščina** iz shrv.; **vetrenjak** shrv. (*vě-trъ* + *enъ* + *jakъ*); **vloga, uloga** iz č. ali r. (od *-ložiti*); **vodja**: izp. iz shrv. *vodja* = vođa

²⁹ Prepis je tudi tu narejen zvesto po izvirniku, vključno z neustrezno slovnično predstavitevijo pomena nedoločnika in drugimi slovničnimi napakami.

³⁰ Ponovitev?

³¹ Geselska beseda ni slovenska, ampak hrvaška oz. srbska.

»vodnik, voditelj«; **vojak** iz č.: z obr. -акъ od voj; **vzhiti** (iz r. вос-хитѣть, pravzaprav »zagnati navzgor«; **zvor** r., č. iz vъz-zorъ (pravzaprav »pogled kvišku«, potem »stvar, h kateri se gleda kvišku, t. j. ideal«; **zanimati**: izp. preko shrv. iz ruskega zanimat' »zavzemati« (nedovršnika k dovršniku zaňat' »zavzeti«); **zavesa** iz stesl. = zastor, zagrinjalo; **zavod** »inštitut« r. (posnetek po lat. institutum); **zbirka** (č.) iz sьbirьka: predp. sь »skupaj« + bir- (vzglas. od bьr-) + obr. -ьka; **zbornik** iz r. (sь-bor-ьn-ikъ, gl. brati); **zlog** po r. слогъ iz sьлогъ (posnetek gršk. συλλαβή »kar se skupaj vzame«); **značaj** iz shrv. (z obr. -aj od značiti); **zvôk**: iz č. ali r. zvuk (iz zvôkъ: z obr. -ъ od zvok-, vzglas. k zvek- »doneti, zvoneti«) lit. žvangûs. Rabil že Murko 1833; **žezlo** iz stesl. žezlo poleg žyzlъ, žezlъ } »šiba, protk.: z obr. -lo oz. -lъ od žьz-. Morda iz ide. *g^hizglo- ~ lat. virga iz *g^hizgā. Prvotni pomen je »šiba, palica«; **žigosati** shrv. (od žig z grškimi obr. -osa-; žig je vzglas. od žьg-, gl. žgati). Slovenski: zaznamovati, vžgati pečat (vtisniti); **žûpnik** (izp. iz shrv. žûpnĭk) z obr. -ьnъ + -ikъ od župa »okrožje«.

2.7.3 Druge izposojenke

Podobno kot pri izposojenkah iz slovanskih jezikov so tudi druge izposojenke iz romanskega, nemškega ali madžarskega vira praviloma opremljene s podatkom o tujejezični predlogi (= izvor prve stopnje), a je iz posameznih gesel (npr. *fužina*, *kapus*, *karfijola*) razvidno, da si je Koštiál prizadeval, da bi tudi temu besedju poiskal zadnjo tujejezično predlogo, ki besedo omogoča pojasniti z njenim prvotnim pomenom = etimologijo.

Nekaj primerov, ki jih navajam abecedno in ne glede na jezikovni vir, od koder geselske iztočnice izvirajo:

dàc: iz ital. dazio; **dila** »deska«: iz ngn. Diele; **direndaj**: izp. iz bav.-n. direndei, dirledei »zmes, zmešnjava«; **frkolin** »deček; gizdalinc«: iz it. frugolino »nemiren deček«, toda naslonjeno na frkati, frkniti; **frnikola** iz it.-ben. fergnócola; **fužina**: izp. iz ben.-it. fužina (it. fucina od lat. focus); **gajžla** »bič« (na gor. sr. Krasu žajjyla; iz tega zopet furl. žgajle): iz n. Geißel, st.-vn. geisila; **glájštati** »streči, gojiti«: iz n. geleisten; **golida**: izp. iz istro-it. galida (to iz sr.-lat. gallēta); **goljuf, -úfa**, izp. iz it. gaglioffo »malopridnež, butec«, »berač«, to pa izp. iz šp. galoffo »berač« (iz sr.-lat. gallioffa »miloščina, ki se je dajala po samostanih v S. Jago romajočim Galcem«, t.j. Francozom); **kad**: izp. iz gr. κάδι(ov) od κάδος? (to iz hebr. kad); **kafra**: izp. iz ngn. kaffer (to iz lat. camfora – to preko perz. kāfūr iz skrt. karpûras); **kaftan**: preko ngn. iz osm. kaftan »dolgo, talarju podobno oblačilo; častno oblačilo«; **kajža**: izp. iz ngn. bav. Keische (to pa iz sl. hiša); **kačmar** »kotlokrp; rezar«: iz n. Kaltschmied »kotlar« ali iz bav. n. galzner »rezar«; **kamba**: iz srgn. Kambe »svinjski komat«, bav. Kamp »lesena ovratnica za koze«; **kapus** »ohrovt«: izp. iz srgn. kappûz (to iz it. capuccio); **karfijola**: preko ngn. Karfiol (star. kalfior) iz it. cavoli-fiori (iz lat. caulis + flores); **katran**: izp. iz it. catrame (to iz osm. katran); **kelih**: iz srgn. kelih (stgn. chelih, to iz lat. calic-em); **kevžeh** (bolezen): iz n. Kehlsucht; **kiklja**: izp. iz n. Kittel; **kinč**: izp. iz madž. kincs »zaklad«; **kíp**: izp. iz madž. kęp »podoba« (preko ogrskih Slovencev); **ohrovt**: iz ngn. Kohlkraut (preko olhrovt) po rožanski izgovorjavi (?) ali iz Rotkraut?; **riža** iz ngn. Riese f. »žleb, drča«; **rovaš**: izp. iz madž. rovás (to od ró iz rov »zare-zati«); **roža**: izp. iz stgn. rōsa (to iz lat. rōsa); **štrukelj** iz n. Struckel = Strudel; **šuba** (poleg šavba) iz srgn. schûbe (ngn. schaube) »vrhnje oblačilo, plašč, talar, pogosto s kožuhovinok«; **šušmar**: morda iz bav.-n. Schußmaier »nepreudaren človek«; **tolovaj**: iz madž. tolvaj; **traglje** »nosila«: iz štaj.-n. trāgl; **všegarica** »babica«: iz bav. n. psecherin (Beseherin) »babica«.

2.7.4 Domače besedje slovanskega izvora

Domače besedje slovanskega izvora, ki mu je v zapuščini namenjeno največ zapisov oziroma geselskih enot, Koštiál prikazuje v kontekstu bližjih slovanskih in daljnjih indoevropskih sorodnih besed, vse z namenom, da se prek besedotvorne analize bolj argumentirano vsaj približa, če ne celo dokoplje do etimologije tudi pri besedju najvišje, praindoevropske starosti.

Pri navajanju ustreznice iz slovanskih jezikov Koštiál zapisuje gradivo iz večine slovanskih jezikov.³² Pri geslu *smrad* tako npr. navaja ustreznice iz stare cerkvene slovanske, ruščine, srbohrvaščine, češčine, bolgarščine, spodnje lužiščine, slovinščine, kašubščine in poljščine, pri geslu *veter* pa iz stare cerkvene slovanske, poljščine, ruščine, češčine (stare in nove), srbohrvaščine, bolgarščine in polabščine.

Ko besedo prikazuje v širšem indoevropskem kontekstu, ne navaja le gradiva iz vseh klasičnih indoevropskih jezikov, ampak tudi iz jezikov, ki so bili v njegovem času ne le v slavistični, ampak tudi v indoevropistični stroki bolj ali manj na obrobju raziskovalnega zanimanja. Izredno zanimivo je namreč, da Koštiál sicer redko, a vendarle navaja tudi gradivo iz toharščine (npr. v geslih *brat* in *trije*), armenščine (npr. v geslu *prositi*) in albanščine (npr. v geslu *vohati*). Od teh treh jezikov najbolj preseneča uporaba toharskega gradiva, saj kaže, da je bil Koštiál ne le slavistično, ampak tudi indoevropistično izjemno dobro razgledan in da se je slovensko besedje odločil predstavljati in razlagati v čim širšem sorodstvenem kontekstu.

2.8 Besedotvorna analiza in etimologija

Pot do etimologije besede praviloma vodi prek besedotvorne analize. Koštiál zato ob pogosti izhodiščno slovnski, obvezno pa praslovnski rekonstrukciji, ki jo podkrepi s slovanskimi in drugimi indoevropskimi sorodnimi besedami, praviloma predstavlja besedotvorno analizo besede, ki ji sledi etimološka razlaga. Tako npr. takoj za geselsko besedo *vĕtar* zapiše »iz věтръ«, nato pa poda besedotvorno razlago: »z obr. -trъ od ve- v vějati, věti«, iz katere izvede etimološko razlago »torej 'tisti, ki veje (piha, piše)'«. Šele za temi podatki navaja zunajslovnske (»lit. větra, lot. vētra, stpr. wetro«) ter slovnske sorodne besede (»stcsl. věтръ, p. wiatr, -a, r. вятр, -ер, č. vítr, stč. vietr, sh. v(j)ĕtar, blg. věтр, polab. votr«). Geslo *veter* je torej pri Koštiálu tákole:

vĕtar iz věтръ: z obr. -trъ od ve- v vějati, věti, torej »tisti, ki veje (piha, piše)«. ~ lit. větra, lot. vētra, stpr. wetro. [stcsl. věтръ, p. wiatr, -er, r. вятр, -ер, č. vítr, stč. vietr, sh. v(j)ĕtar, blg. věтр, polab. votr]

Še nekaj drugih primerov gesel z etimološko razlago:

brĕza iz brĕza, to iz *berza ~ litv. bėrzas, skrt. bhūrgas, stgn. bircha; prvotni pomen »svetlo (lesketajoče) drevo«, idg. *bherǵ- [štok. brĕza, r. бєрѣза, č. břıza, p. brzoza, dlůž. brjaza, gluž. brĕza, polab. brĕza]

³² Makedonščina kot samostojen slovnski jezik v SEB še ne nastopa.

cěsta iz *cěsta*: z obr. -ta od *cěs-* ~ litv. *kaisz-ti* »gladiti, likati, drgniti« – torej sprva »zglajena pot« (št. *cěsta*)

číl (okoli Raščice *čə̀ɥ*) iz *čilъ*: z obr. -лъ od (po)čiti, -čijem, torej = spočit.

mědved iz *medvědъ* »medojedec«: z obr. -ъ od *medъ* in korena *ěd-*, ki tiči v jesti, jem. Evfemija (tabu). [č. *nedvěd*, p. *niedzwiedz*]

míš iz *myšъ* to iz *mūchis ~ stgn. *mūs*, lat. *mūs*, gr. *μῦς*, skrt. *muš-*. Koren *mus* »ugrabiti, ukrasti, uropati«; torej dobesedno »tatica«. [č. *myš*, sh. *mīš*]

mišica iz *myšica*, dim. od *myšъ* »miš« (gibajoča se *mišica* je slična *miši*, prim. gr. *μῦς*, lat. *mus-culus*, stgn. *mūs*, skrt. *muška* »žensko spolovilo«)

osa iz *opsa ~ lit. *vapsà* »obad«, lat. *vespa* (iz *uospa*), stgn. *wafsa*, sbret. *guohi*, idg. *uōbsā; prvotno morda »tkalka« (zaradi gnezda). Dodano: ide. *uōbsā »osa« od **uebh-* »tkati« (gr. *ὕφ-αίψω*, stvn. *wēban*, skrt. *ūr̥ṇa-vābhis* »pajek«, stvn. *waba* »sat«).

pljuča iz *pljutja, to iz *plutja: z obr. -tje od *plu-ti*. Pljuča so nazvana po neznatni specifični teži, ki je vzrok, da plavajo (»plujejo«) po površju vode. [Stcsl. *plu-* in *pljušta*, gluč. *plu-* in *plu-co*, st.-r. *pljuča*, p. *pluca*, sh. *plūča*, č. *plice*] lit. *plaučiai* (ou), gr. *πλευμων* (eu). Slov. *plju-* iz idg. **pleu-*, sl. *plū-* iz idg. *pl(?)³³u-* (vzглаš.), lat. *pulmo* iz **pelu-mōn-*. V tolm. dial. *pluka*.

ranjki je pokvarjeno iz *rajnik*: z obr. -лнъ in -икъ od *raj*. Prvotni pomen: »bivajoč v raju«.

vohati [csl. *qhati*, blg. *vāhav* »dišeč«, p. *wāchać*] iz *qhati*, to iz *qsati = idg. **anəs-* ~ skrt. *āniti* »piha, diha«, gr. *ἀνεμος* »veter«, alb. *aj* »napihnjem«, lat. *animus* sprva »sapa«, got. *anan* »dihati«, srir. anāl. *Vohati* je torej prvotno = »vleči sapo vase«. R. njuh-! Gl. vonj!

zabava: z obr. -a od *zabaviti* »narediti, da se kaj pozabi«, torej »zamotiti«; to pa *caus.* od *za-by-ti* »pozabiti«.

Vrsta gesel je še brez etimološke razlage, a ne, ker je Koštiál ne bi poznal, ampak zato ker je stroka tudi ob znani besedotvorni analizi še ni ugotovila.

Dva zglede brez etimološke razlage:

brāt iz *brāt(r)ъ* ~ stpr. *brāti*, lit. *brōlis*, lot. *brālis*, toh. *pračar*, got. *brōthar*, lat. *frater*, gr. *φράτωρ*, -ηρ, skrt. *bhrātar-*; ide. *bhrātōr [sh. *brät*, -a, in *brāle*, r. *ōpat*, -a] V sev.-zah. govorih *brāter*, -tra (kor.), -ar (rez.)

govēdo iz *govēdo* ~ lot. *gūvs* »krava«, stgn. *chuo* »krava«, skrt. *gāūś*, arm. *gov* »krava«, lat. *bos* (iz *umbr.* ali *osk.*), gr. *βοῦς*, ir. *bō*. Idg. **g^hōu-*. Najbrž se je obr. -do pritaknilo starejšemu **goven-*. Gl. *gumno*, *gavez*. [čak. *govēdo*, r. *говѣдо*, štok. *gòvedo*, č. *hovado*, blg. *govēdo*]

Tudi v takih primerih je informativnost Koštiálovih zapisov mestoma zelo velika. Naj pri geslu *brat* izpostavim Koštiálovo navajanje litovske in letske hipokoristične oblike, ob katerih zato navaja tudi z enako pripono tvorjeno slovansko, in sicer hrvaško zvalniško obliko *brāle*. Z indoeuropeističnega vidika je pomembna njegova rekonstrukcija *bhrātōr z ojevsko vokalno barvo v sufiksu **-ter-* na podlagi delovanja Hirtovega zakona, ki je za indoevropski prajezik nedvomno bolj realna =

³³ Z (?) označujem nečitljivo črko, verjetno *ō*.

upravičena kot pa pogosteje navajana *bhrātēr oz. *bhréH₂tēr. V geslu *govedo* pa preseneča, da je bil pozoren na Bernekerjevo opozorilo, da se je obrazilo *-do* pritaknilo na starejše **goven-* (Berneker 1908–1913: 338). V strokovni literaturi je temu najbližjo razlago brez navedbe starejših virov precej kasneje, šele v sedemdesetih letih podal André Vaillant.³⁴

2.9 Navedena strokovna literatura

Citiranih virov v vsej zupuščini ni veliko, pogosto pa so ti citati okrajšani celo tako, da je naveden samo avtor, kar seveda izjemno otežuje tako preverjanje kot ocenjevanje Koštiálove namere glede citiranja v končnem izdelku.

Kot najmlajši vir je v SEB citiran Ramovšev članek iz leta 1943, iz katerega je Koštiál ekscerpiral vsa gesla, najstarejša pa sta Miklošičeva *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen I*, pri kateri ni bilo mogoče ugotoviti, ali gre za prvo (1852) ali drugo izdajo (1879), in *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen* iz leta 1886. Med citati strokovne literature nastopata Ramovševa *Kratka zgodovina slovenskega jezika* iz leta 1936 in *Historična gramatika slovenskega jezika II: konzonantizem* iz leta 1924, Nahtigalovi *Slovanski jeziki* iz leta 1938. Če iz citirane literature izločim avtorje, ki so navedeni pri obravnavi neologizmov in izposojenk iz slovanskih jezikov, med domačimi avtorji nastopajo še Karl Štrekelj, Anton Breznik, Fran Šturm, Aleksander Isačenko in tudi Karel Oštir, med tujimi pa Erich Berneker, Aleksander Brückner, August Fick, Roman Jakobson, Friedrich Kluge, Antoine Meillet, Per Persson, Max Vasmer, Vaclav Vondrák, Alois Walde in Josef Zubatý. Torej sama še danes znana imena slovanske in indoevropske komparativistike in etimologije s konca 19. in prve polovice 20. stoletja.

3 Zaključek

Če poskušam strniti zgoraj obravnavano, bi Koštiálov SEB, če bi lahko bil dokončan, karakterizirale naslednje sestavine:

- etimološko bi bila obravnavana knjižna in narečna apelativna leksika, pri čemer bi bili posebej kot geselske besede izpostavljeni tudi neologizmi in izposojenke iz slovanskih jezikov; imensko gradivo ne bi bilo predmet analize ali argumentiranja;
- geselska beseda bi bila praviloma onaglašena; možno je, da bi bile vse geselske besede tudi slovnično in pomensko pojasnjene;
- eno geslo bi bilo praviloma namenjeno etimologiji enega leksema, pri čemer bi na medsebojno povezanost besedja kazali vsebinska opozorila v geslu, kazalna gesla in opozorilniki;

³⁴ V svojem delu *Grammaire comparée des langues slaves IV: La formation des noms*, Paris 1974, na strani 490. Prim. še Furlan 2010, kjer je prikazano slovansko gradivo, ki potrjuje obstoj psl. *govę 'govedo', torej Bernekerjevega, Koštiálovega in Vaillantovega *goven-*.

- (č) globina jezikoslovne obravnave in predstavitve bi bila odvisna od dolgosti življenja posamezne morfo-semantične enote = leksema; domača leksika slovanskega in indoevropskega izvora bi bila z uporabo (zaporednih) onaglašnih rekonstrukcij (izhodiščno slovenska, praslovanska, praindoevropska), navajanja sorodnih ekvivalentov (bližnjih slovanskih in daljnjih indoevropskih) in besedotvorne analize privedena do stopnje, kjer je beseda kot morfo-semantična enota nastala in kjer edino obstaja možnost argumentirane etimološke razlage;
- (d) historično gradivo bi bilo v posamezna gesla vključeno smiselno;
- (e) narečno gradivo bi bilo v posamezna gesla vključeno smiselno;
- (f) obvezna sestavina gesla bi bila besedotvorna analiza, prek katere bi bila eksplicitno podana tudi etimološka razlaga;
- (g) strokovne citate bi izdelek vseboval, ni pa jasno, kolikšna bi bila njihova količina.

Po tem konceptu bi bila realizacija etimološkega slovarja predvsem glede izbora le apelativne leksike in precej manjše dokumentacije historičnega in narečnega gradiva drugačna od Ramovševe zamisli. V nasprotju z Ramovševo zamislijo pa bi slovar vseboval:

- (a) informacijo o razvoju naglasnih razmer v besedju;
- (b) rekonstrukcije različnih razvojnih stopenj (izhodiščno slovenska, praslovanska, praindoevropska), ki bi ponazarjale informacijo o življenju leksema in bile podkrepljene tudi z navajanjem sorodnega slovanskega in drugega indoevropskega jezikovnega gradiva;
- (c) besedotvorno segmentacijo leksema;
- (č) izpostavljeno etimološko razlago.

Prav zadnje izpostavljene sestavine pa upravičujejo oceno, da je bila Koštiálova zasnova etimološkega slovarja slovenskega jezika precej bolj širša in tudi bolj sodobna od Ramovševe. Medtem ko je Ramovšev koncept poudarjal predstavljanje življenja besed znotraj slovenskega sistema, je Koštiál poudarjal predstavljanje celotnega življenja besed od slovenščine do njihovega etimološkega nastanka ne glede na jezikovni sistem, kjer so kot morfosemantične enote nastale. V tem smislu bi bil njegov izdelek nedvomno bolj popoln etimološki priročnik od Ramovševega.

4 Sklep

Analiza zapuščine Slovenskega etimološkega besednjaka odkriva, da je avtor Ivan Koštiál v svoj rokopis vključil temeljne sestavine nacionalnih etimoloških slovarjev, ki so pomembne in aktualne tudi v sodobni etimologiji. Zato bi slovar, če bi lahko bil dokončan, še danes služil kot pomemben samostojen vir etimoloških informacij o slovenskem jeziku.

Kot torzo, ki ga danes lahko bere le ozko specializiran strokovnjak, pa nas le opominja, da je bila Ivanu Koštiálu, ko iz neugotovljenih vzrokov ni bil vsaj kot svetovalec pritegnjen v akademijin projekt Etimološki slovar slovenskega jezika in ko je zapuščina nedotaknjena in neekscerpirana ostala neuporabljena, s strani slovenske etimološke stroke storjena krivica. Najbrž zato, ker so tisti, ki so ga morda vendarle videli, v Slovenskem etimološkem besednjaku verjetno bolj kot strokovne vrline videli le pomanjkljivosti ali pa so ga preprosto ignorirali.

Okrajšave v navedkih Koštiálovega gradiva

acc. = akuzativ/tožilnik; adv. = adverb/prislov; alb. = albansko; arabšč. = arabščina; arm. = armensko; bav. = bavarsko; bav. n. = bavarskonemško; bav.-n. = bavarskonemško; ben.-it. = beneškoitalijansko; bes. = beseda; blg. = bolgarsko; caus. = causativum/kavzativ/vzročni glagol; cerkv.-slov. = cerkvenoslovansko; csl. = cerkvenoslovansko; č. = češko; čak. = čakavsko; del. = deležnik; dial. = dialektično; dim. = diminutiv; dovršn. = dovršnik; f. = femininum/ženski spol; franc. = francosko; fre. = francosko; furl. = furlansko; gen. = genitiv/rodilnik; gl. = glagol; gl. = glej; glag. = glagol; gluž. = zgornjelужиško; got. = gotsko; gr. = grško; gr. dor. = grškodorsko; grš. = grško; hebr. = hebrejsko; ide. = indoevropsko; idg. = indogermansko/indoevropsko; imp. = imperativ/velelnik; ir. = irsko; istro-it. = istrskoitalijansko; it. = italijansko; it.-ben. = italijanskobeneško; ital. = italijansko; izp. = izposojeno/izposojenka; izved. = izvedenka; kor. = koren; kor. = koroško; l. = leta; lat. = latinško; lit. = litovsko; litv. = litvansko/litovsko; loc. = lokativ/mestnik; lot. = lotiško/letsko; m = maskulinum/moški spol; madž. = madžarsko; mong.-turš. = mongolskoturško; mr. = malorusko/ukrajinsko; n. = nemško; nag. = naglas; nagl. = naglas; nč. = novočeško; nemšk. = nemško; ngn. = novogornjenemško/novovisokonemško; ngn. bav. = novogornjenemškobavarsko/novovisokonemškobavarsko; nom. = nominativ/imenovalnik; norv. = norveško; nvn. = novovisokonemško; obr. = obrazilo; osk. = oskijsko; osm. = osmansko; oz. = oziroma; p. = poljsko; perz. = perzijsko; polab. = polabsko; pp. = particip preterita/pretekli deležnik; prasl. = praslovansko; predp. = predpona; prm. = primerjaj; psl. = praslovansko; r. = rusko; redupl. = reduplikacija; rez. = rezijansko; rod. = rodilnik; samost. = samostalnik; sg. = singular/ednina; sh. = srbohrvaško; shrv. = srbohrvaško; skov. = skoval; skrt. = sanskrt; sl. = slovansko/slovensko; slov. = slovansko; sr.-lat. = srednjelatinsko; srgn. = srednjegornjenemško/srednjevisokonemško; srir. = srednjeirsko; st.-č. = staročeško; st.-r. = starorusko; st.-vn. = starovisokonemško; stcsl. = starocerkvenoslovansko; stgn. = starogornjenemško/starovisokonemško; stgršk. = starogrško; stisl. = staroislandsko; stizl. = staroislandsko; stpr. = staroprusko; str. = starorusko; stsl. = staroslovansko/starocerkvenoslovansko; stvn. = starovisokonemško; št. = štokavsko; štaj.-n. = štajerskonemško; štok. = štokavsko; toh. = toharsko; tolm. = tolminsko; trp.-sed. = trpnosedanji; umbr. = umbrijsko; ustv. = ustvaril; vzglaš. = vzglašen/prevojen; zlož. = zloženo

Viri in literatura

- Baudouin de Courtenay 1875 = Jan Baudouin de Courtenay, *Opyt fonetiki rezbjanskih govorov*, Varšava – Peterburg: È. Vende – k° – D. E. Kožančikov, 1875.
- Berneker 1908–1913 = Erich Berneker, *Slavisches etymologisches Wörterbuch 1*, Heidelberg: Carl Winter's Universitätsverlag, 1908–1913.
- Bezljaj 1963 = France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Bezljaj 1976–2007 → ESSJ
- Bezljaj 2003 = France Bezljaj, *Zbrani jezikoslovni spisi 1–2*, ur. Metka Furlan, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003 (Linguistica et philologica 6).
- ESSJ 1–5 = France Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika 1–5*, avtorji gesel France Bezljaj – Marko Snoj – Metka Furlan, Ljubljana: Mladinska knjiga – SAZU – ZRC SAZU, 1976, 1982, 1995, 2005, 2007.
- Furlan 2010 = Metka Furlan, Ešče raz o praslavjanskem *govę, m. r., vin. p. *govens 'bos', *Ètimologija 2006–2008*, Moskva, 2010, 220–226.
- Jazbec 2007 = Helena Jazbec, *Nemške izposojenke pri Trubarju*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007 (Linguistica et philologica 17).
- Koštiál 2010 = Rožana Koštiál, Življenjska pot profesorja Ivana Koštiála, v: *Cesarsko-kraljevo možko učiteljšče v Kopru 1875–1909: slovenski oddelek*, ur. Mirjana Kontestabile Rovis – Jasna Čebren, Koper: Pokrajinski arhiv Koper = Archivio regionale di Capodistria, 2010, 90–100.
- Koštiál 2010a = Rožana Koštiál, Bibliografija prof. Ivana Koštiála, v: *Cesarsko-kraljevo možko učiteljšče v Kopru 1875–1909: slovenski oddelek*, ur. Mirjana Kontestabile Rovis – Jasna Čebren, Koper: Pokrajinski arhiv Koper = Archivio regionale di Capodistria, 2010, 102–114.
- Pleteršnik = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar 1894–1895: elektronska izdaja*, ur. Metka Furlan – Helena Dobrovoljc – Helena Jazbec, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU – Kamnik: Amebis, 2006.
- Ramovš 1924 = Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika II: konzontanizem*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1924.
- Ramovš 1943 = Fran Ramovš, Komisija za etimološki slovar slovenskega jezika, v: *Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani 1 (1938–1942)*, Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti, 1943, 352–359.
- Rezijanski slovar (v pripravi) = *Rezijanski slovar*. Elektronski vnos za predvideni izid pri SAZU. Datoteko hrani Peter Weiss, Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.
- Steenwijk 1992 = Han Steenwijk, *The Slovene Dialect of Resia: San Giorgio*, Amsterdam – Atlanta (GA): Rodopi, 1992 (Studies in Slavic and General Linguistics 18).
- Šlebinger 1925–1932 = Janko Šlebinger, Koštiál Ivan, v: *Slovenski biografski leksikon 1: Abraham–Lužar*, ur. Izidor Cankar – Franc Ksaver Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora, Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka, 1925–1932, 536–537.

Koštiál's *Slovenski etimološki besednjak* (Slovenian Etymological Dictionary)

Summary

The papers of Ivan Koštiál (1877–1949), kept by the manuscript department of the National and University Library in Ljubljana, also includes the material titled *Slovenski etimološki besednjak* (Slovenian Etymological Dictionary), which has been preserved on 760 sheets of various quality and format. The analysis of the material reveals that the author included the basic components of national etymological dictionaries in his manuscript that are also relevant and topical in modern etymology. Therefore, if the dictionary had been able to be completed, it would have still served as an important independent source of etymological information about Slovenian today. As an unfinished work that only highly specialized professionals can read today, it can serve as a reminder that the Slovenian etymological community did an injustice to Koštiál, who for unknown reasons was not invited to take part in the Academy's project *Etimološki slovar slovenskega jezika* (Slovenian Etymological Dictionary) and whose papers remained untouched, non-excerpted, and thus unused. This was probably because those that may have seen the *Slovenski etimološki besednjak* only saw flaws in it rather than an expert work, or simply ignored it.